

ST. LOLEK: SRNEC NA PASTVĚ.
Z VÁNOČNÍ UMĚL. VÝSTAVY POŘ. OBČANSKOU BESEDOU V MOR. OSTRAVĚ.
NÁKLadem MOR. SL. REVUE V MOR. OSTRAVĚ.

Kara Ben Jehuda :

Když odešel Tolstoj . . .

Elegie.

Muž a žena.

U Nerudy čte se tato paramythie :

„Den a Noc.

Seděli pospolu v červácích Den a Noc.

Den pravil: „Čtyřmécítma dětí – mnoho požehnání, mnoho! Ty dvanáct, já dvanáct, to by snad šlo někdy a na nedlouho; ale na delší dobu by tě to unavilo, slabou ženu. Poslyš, ženo, jakmile nastane léto, vezmu si jich panský díl na starost já. Už se na ně těším, na ty drobečky! Dopřeju jim slunce a tepla, květů a ovoce, hry a veselí; ale pak zas hodím na ně liják, proženu je velikými větry a dám je protřást borem. Vidím to rád, když jsou děti trochu pocuchány, je jim to zdrávo“.

Noc neodpověděla. Ale když pak slunce začlo po nebi chodit už v smutku, když otci Dni kladla se podzimní mlha na ramena jako roucho vlečné, a on, omrzelý, ztrácel nevědomě jedno dítě po druhém, tu chodila Matka Noc za ním a sbírala si je. A když nastala zima a s ní dlouhá tma a úmorné mrazy, měla jich ona již plný svůj plášť a byla při nich od večera do rána“. –

Noviny poslední rozkol v rodině Tolstojově povýšily jistě na sensaci, naostřily protivy zdánlivě znepřátelené v posledních dnech Jasně Poljany. Nelze jim úplně věřit.

Za to stále musím mysliti v těchto dnech na Nerudovu báseň „Den a Noc“. Ona mně nejlépe osvětlila poměr Tolstojův k jeho ženě, hraběnce Tolsté.

Je to prostě nový kus kapitoly, úlomek řešení ženské otázky, kterou pokládal Tolstoj také jen za otázku mužskou: otázka různého poslání muže a ženy.

Muž hledí do dálky, jde za svou vidinou, vidí jenom ji, vidí jen svůj cíl, vysoký, daleký, někdy nemožný. Ať možný, ať nemožný, on za ním jde jako hrdina tragédie . . . Tragika, úděl jeho, je zákonem světa zrovna takovým, jako zákon pohybu,

zákon smrti . . . Tragika už je v tom, že muž má víru ve svůj cíl, musí ji mít, ač by předem mohl vědět: k cíli se sice jde, ale nedochází. V tom je osud života, v tom je cesta jeho života i cíl a po té cestě jde muž a zírá do dálky.

Žena kráčí vedle něho. „Žena není jen matkou, nýbrž manželkou a členem společnosti a stejně dcerou boží jako muž synem božím . . . Dokonalost je táž pro muže i ženu: dokonalost lásky . . .“ —

Věří někdo, že ten, kdo takto soudí, Tolstoj, Levin, v některé chvíli života, třeba v poslední, s plným vědomím odháněl by od sebe svou ženu, svou Kity? Uvěří-li někdo přece, že ney neuvěří a na ženách, myslím, jest, aby ten spor rozhodly — — — citem.

Jdou oba: žena i muž, Noc i Den. Muž zří do dálky, stále, upřeně. A nepozoruje toho, co leží na snadě; nedívá se na cestu, na zrádné prohlubně, na strmé meze, ostré kameny; na všecku tu těžkost drobného života, na všecku tu přítěž všedního života, na všecken ten trud tělesného života. Zří upřeně do dálky, jde do budoucnosti a ztrácí . . . Den a Noc! . . . ztrácí na krásách a lehkostech života, srdce a mozkou, kus po kuse . . . Ale jde, hledá, ztrácí, hledá . . .

Avšak žena, družka jeho, bystře za to proniká nejbližší okolí, odstraňuje se cesty překážky a nemůže-li odstraniti, obvádí svého druhu vedle.

Muž jde a ztrácí, žena následuje a sbírá. Mužova je dálka, její okruh nejbližší a jeho starosti. On zapomíná, ona pamatuje. Den a Noc!

Den a Noc, ne v protivě, v střídání v boji, ne o sobě; nýbrž, jak chce Neruda, vedle sebe, druh svědomím a podporou druhu. Muž v čele, pyšný, sebevědomý, žena tichá („Noc neodpověděla!“), ale tím pozornější a možná dokonce i malichernější.

A roste-li muž do šířky, sestupuje žena za něho do hloubky. On šlape po srdcích a bytostech, ona k nim hledá pro něho cestičky. On zří, ona postřehuje. On tuší, ona cítí — — —

Kostěj Nesmrtelný — tak nazvala Tolstoj Růžena Svobodová — poslední pohádkový bohatýr ruského národa, kráčel se zrakem dvojmocně upřeným na své ohromné cíle, zřel k nim stokrát úporněji, bezohledněji než jeho předchůdci. Kráčel jako dosud snad nikdo druhý na světě. Obrovskými kroky, pádil přímo . . . Není spíše divem, že mu žena jeho vždycky, celý život stačila jdouc za ním? A je divno, že mu nemohla postačiti jenom chvíličku, poslední chvíličku, kdy duše jeho ztrácejíc pozemské dávala se už v prudký let touhy nejposled-

nější, která byla syntésou touhy celého velkého života? Kdy nastávalo sloučení nesmrtelného hledatele s nesmrtelností samou?

I Kostěj Nesmrtelný šel cestou zcela smrtelného muže. Viděl cíl; ostatní všecko ztrácel, jako ztrácel Den. Říkal tomu: oprostíti se. Zahazování místo ztrácení.

Co zbývalo Noci, ženě jeho, než aby šla za ním a stavěla mosty tam, kde oprostění zavádělo do pustin, do nemožností, do nebezpečí?

A Kristus, jenž v tisíci proměnách svých slov a slibů — ale v podstatě stále týž sladký učitel lásky — stál, jasný a prosvětlený všecek, podle alejí snů a života, jimiž se bral jeho největší učedník, co řekl Kristus, jeho vzor, o těch, kteří šli už také za ním, za Dnem, a chtěli sbírat ztracené hodiny praktického žití? Zdaž neobrátil se od nich nevrle a tvrdě jako Tolstoj: „Nebo kdož by koli činil vůli Otce mého nebeského, jen ten jest bratr můj i sestra má i matka má...“!

*

A proto odešel z domu.

Duch nemohl odmysliti si denní úkol: co den — to krok blíže k pravdě, k podstatě života, k poslednímu Proč. Nemohl si ji odmysliti a tělu odpustiti ani ve chvíli, kdy nemocný člověk přestával žít. Ještě a znovu velel sám sobě: i nyní, v poslední chvíli, třeba jest dáti příklad hledatelům pravdy a trpitelům za duši prostého člověka. „Není nemoci, aby překážela člověku plniti povinnost. Není-li možno jinak, prací služ, příkladem láskyplného utrpení“.

Ne aby se oprostil, když víc už se naprosto nelze — ve chvíli umírání! — od trapností života oprostíti, ne aby zavrhl družku života, ale aby hledal, aby šel k cíli, aby učil. Snad jiný kraj dovolí nahlédnouti hloub — doma, v obyčejném okolí, mnohé se nevidí, co změnou místo najednou prohlýskne. Jít, hledat... Do posledního dechu!

A snad ani nevěděl, že odchází a proč odchází. Šel setrvačně — kam si — a pohledem vzníceným, upřeným...

Procházíš jen tím světem, učil; prošel i umíráním. Každý si musí na otázku po životě a smrti dáti odpověď sám. Životem jda, hledal mystické místo pravého života; hledal v umírání reální místo své smrti? Život jest očekávání smrti; dokonce snad bylo třeba jíti jí naproti... Kdož ví.

Chťel umírat o samotě, usoudili. Ne. „Žítí má člověk o samotě a u mírati mezi lidmi“, četl jsem kdesi u něho. —

Ať tak či tak. „Pro svatého není smrti“.

Nesmířil se . . .

„Co by soudil o něm svět, kdyby se byl smířil s církví, která ho proklela ve jménu toho, jenž přinesl lásku na svět?“ řekl přítel.

„To je vedlejší, co by soudil s v ě t, příteli; ale co vy soudíte, na tom záleží! Vy jste ho miloval, věřil mu, stavěl na něm; vaše buď první starost, jak upravit si k němu vztah i v této případnosti“.

Přítel se zamyslel. Potom řekl:

„Odsoudil bych, nic jináče. Řekl bych, že žil krásně a slavně, ale že nekrásně a neslavně zemřel. Krásně umíratí je důležitější než nejkrásněji žítí!“

Zasmál jsem se. „Malá je vaše víra, bratře. Nepřenáší hor. Je romantická. Ať umře člověk — genius — jak k o l i v, což pak záleží n a t o m něco? Změní se jen písmenka z jeho minulosti, z jeho života, z jeho práce, z jeho díla, z jeho odkazu? Mohl ve chvílce smrti vysloviti církvi pravoslavné větší opovržení, mohl ji více nějak odmítnout a snížit, než učinil celým svým dílem, celým svým životem? Kdyby se i byl smířil“ . . .

„Hus!“

„Pravda: Hus! Kdyby se byl Hus smířil a nezemřel, bylo marno všechno, co podnikl. Ale je tu přece jenom rozdíl: Hus vlastně teprve velké dílo, n e j v ě t š í j e h o část, hlavní část, smrtí svou z a p o č a l; Tolstoj však už celé dílo d o k o n a l. Kdo dílo po Tolstojovi zbylé bude chtít zmnožovat, zveličovat, pokazí je“.

„Ale přece je lépe, že ke smíření nedošlo a hlavně: byl to Tolstoj, jenž o d m í t l námluvy Belialovy nevěsty . . . Prosím vás — ušklíbl se přítel — není vám známo, je-li pravoslavná církev t a k é neomylná?“

„Ano, lépe je to, ovšem takto . . . Zůstalo velké dílo, zůstala svatá paměť hrdiny a proti nim — komika nic neznamenajícího papírového vzteku nějakého synodu, nadávka nějakého otce Kronštatského, úplně rovná blbému pošklebku radničního augusta z Vídně . . . Nesmíření — k a ž d ý s i n e s e z A s t a k o v a s v ě . . .“

„A ještě připojte: je o jeden palcát méně — a byla by to pádná zbraň: Tolstoj! — jímž potom církev, věčně chudá na důkazy zdravého rozumu, čistého života a plné víry, bije do hlav těch ostatních „kacířů“, kteří tu zůstali po něm a nesou své pochybnosti v drobné minci dále. „Vidíte! I ten Tolstoj k o n e c k o n c ů uznal, že jen v církvi lze klidně umřít —

proto si předplatte . . .“ Tohle kdyby mohla nyní říci. Ale ne-
může. Tolstoj nesoudil o církvi pravoslavné jinak, než spraved-
livě, jak zasluhuje, pokládajíc celou říši ruskou za pastvinu a
lid — poslušný — za dobytek, a neposlušný za zvěř“.

„A po Husovi přišli Husité a palcáty důvodů — ne
zbraní, těch dovedeme dnes už postrádati — zůstaly v rukou
našich dědictvím z těch dob . . .“

„Rovněž po Tolstojovi . . .“

*

Dědicové.

B a f u š k a N i k o l a j R o m a n o v .

Samoděržavný všemohoucí car velké říše ruské, král i papež
svého národa v jedné osobě, probíral se — prý, netrvám na
svých informacích — toho rána při snídani v nejnovějších
listech dějin svého panování. Rozečetl si včera před spaním
odstavec o tom, co se dělo v Rusku před válkou ruskožaponskou.
Ráno sáhl dychtivě po pokračování.

Obrací car list za listem, čte car o své vládě. Zdá se mu,
že plave lidskou krví, dokud se drží země. Vyletí do vzduchu,
kletby ho nesou, kletby mroucích hladem a násilím. Vleze pod
zem, ta plná strašidel.

Krev, krev, krev.

Žaláře plny. Výkvět národa v Sibíři a v cizině. Kam po-
hledneš, tam šibenice . . . sveřepí kozáci . . . knuty . . . nahajky . . .
Krev . . . „Červený smích“ ruského člověka, ruských dějin . . .

Car obrací list za listem a čte . . .

Venku uhodí dvěře, zabřínčí ostruhy. Vejde kurýr od mi-
nisterstva vnitra. Kloní se carovi, podává depeši. Car bere papír,
otvírá a čte zprávu o smrti Tolstojově. Je to zpráva úřední.
Umřel; kdy, kde, jak; a — dost.

A současně co čte car, venku, v městě, v říši jeho, v Evropě,
v celém světě rozehrály se telefony a telegrafy:

L. N. Tolstoj umřel. Pýcha Ruska, sláva lidstva. Největší
apoštol míru. Vtělená láska k lidu. Hlasatel nového zákona.
Zastance nového pořádku. Plnitel zákona Kristova. Hledatel
pravdy. Umřel L. N. Tolstoj, car všech dobrých srdcí ruských.

Nikolaj Romanov, car ruských těl v uniformách, přečetl
zběžně depeši, vzal tužku a napsal na okraj její:

„Pán budiž mu milostivým soudcem!“

A napsav přihnul si rukou opět své papíry a znovu zabral
se do četby o skutcích své samoděržavné vlády . . . Zase viděl

krev... šibenice... nahajky... síní vanuly kletby... z podlahy vystávala strašidla... „Pán budiž mu milostivým soudcem!“ Ta slova carova za Tolstojem rozletěla se světem...

I toho dne jako jindy hudba carská, doprovázejíc dvorní stráž vojenskou, hrála carovi v paláci a pobudům na ulici hymnu: Bože, cara chraň!

Ale toho dne mísil se do zvuků jejich jakýsi cizí šum, bolestný a zároveň výbojný. To studenti táhli po Něvském prospektu a zpívali Večnaja paměť — za Tolstojem.

A český básník Čelakovský, jenž psal a žil v době, kdy cara Nikolaje II. ještě nebylo a kdy Tolstoj byl hošíkem, psal už na památníky obou těchto carů lidu ruského svůj soudcovský epigram:

Hic ossa regia tegit lapis:*)
v paměti lidské hledej nápis.

Duma.

Výkvět národa. Trochu podceňovaný evropským západem, podceňovaný i u nás, v blaženém Rakousku, v kulturním Rakousku... Mnohý ten poslanec přišel do dumy odněkud s Urálu či s Kavkazu... Až někde v Asii leží vlastně ta obromná ruská říše. Málo chybí: barbaři!

Nu tedy. Sešla se milá дума druhého dne. Usnesla projev smutku. Dělá se to všude tak. „Návrhy byly schváleny všemi hlasy proti hlasům několika členů krajní pravice a několika „pravých ruských lidí“ — tak si říkají v dumě, na ulici se to jmenuje pogrom, ve světě jim říkají černá sotně.

Ti neschvalovali. Což je v pořádku. Taková „praví ruští lidé“ zůstanou vždycky a všude nejraději sedět, když ostatní všichni v úctě stojí. A sedět nejraději za plným stolem. Od stolu je těžko a odporно vstát, zvláště tehdy, má-li se tím projevít „nespokojenému bláznů“ pocta. Vydávají-li si tito hrdinové ruské tmy časopis, jistě se jinak nejmenuje než Rosija-Rus nebo Otečestvo-Otčina. Jako u nás: Čech, Vlast, Moravan, Vaterland... Praví ruští lidé... Zůstalo jich prý v té „barbarské“ dumě sedět jenom několik. Úloha z matematiky: kolik by „pravých rakouských lidí“ zůstalo sedět v říšské radě, kdyby Tolstoj patřil Rakousku a byl třeba Němcem? A kolik by jich nevstalo v české dumě, v moravské dumě zemské?... Soudím: v barbarském Rusku několik, u nás bezmála většina...

*) Zde kosti královské kryje kámen.

Církev pravoslavná.

Vytýká se jí, že obchoduje s nejsvětějšími lidskými city. Jako jiné její družky. Sám jsem to o jedné z nich kdysi napsal.

Odvolávám, slavně, bez vrátek, bez výhrad. Neobchoduje. Ba ani obchodu nerozumí.

Celá Rus, zbožná Rus, všechen lid mužický, měšťáci i měšťané soudí, že pro paměť velkého nebožtíka je nutno sloužiti panichidu — ruské smuteční rekviem.

Za panichidu se popům slušně platí — jako za rekviem. A po panichidě popové s dáčky a kostelníky — či jak tomu říkají — jdou kamsi na hostinu, „jedí bliny, šči, až za ušima praští“ — v ruských knihách je o tom všude plno řeči.

V celém Rusku panichidy, kde jaký pop by se zadarmo najedl, a těch rublů...

A církev, svatý synod, nedovolí, zakazuje, policajty posílá.

Ejhle! Církev pravoslavná má zásady. Miluje, ctí a hájí ideje. Jedna z těch idejí, na nichž ona stojí, zní: „Miluj bližního svého...“ a řekl to n ě j a k ý Kristus... A druhou si přidala v řadě jiných sama: „Mrtvé uctivě pochovávat — za živé i mrtvé pobožně se modliti...“

A proto nemůže dovolit, aby se kšeftovalo. Ona miluje až za hrob a co by na ní bylo, nedostal by Tolstoj ani kousku země, „kolik jí člověku ke štěstí třeba“, ani kousku země pro své staré zemdlelé tělo...

Odvolávám. Církve neobchodují... náboženství není obchod, není řemeslo...

Ale myslím, aby na ten kopeček v Jasné Poljaně, kde spátí bude pod devíti duby Velký Lev svůj bohatýrský sen, tam aby kolem hrobu, na hrob, všude kol do kola, i hluboko do země, zapuštěna byla co nejtvrďší mříž ocelová... Popel Velikého Lva zasloužil si věru klidu nerušeného...

Svaté církve křesťanské mívají v záchvatu vroucí „modlitby za živé i mrtvé“ podivné nápady...

Jeden svatý neomylný papež římský soudil svého rovněž svatého kolegu už m r t v ě h o; dal ho vytáhnout z rakve, posadit před soudnou svoji stolicí, dal mu utíti tři prsty a tělo hoditi do Tiberý... Viditelný nástupce Krista Pána viditelnému nástupci téhož Krista.

A v té zemi nesvěcené jasnopoljanské leží j e n o m kacíř! Kterého církev proklela, pro něhož hrozili „praví ruští lidé“ několikrát pogromem, pro něhož světcové té církve už dávno sklá-

dali modlitbičky k Pánu Bohu, aby jen si ho honem vzal ze života, jehož jakoukoli oslavu pokládali za dílo ďábelské a za nímž v poslední chvíli až odporně poníženě lezli, bojíce se soudu blízkého i vzdálenějšího . . .

Družce své ruské jde neochvějně po boku svatá církev katolická . . .

Jen židé, moslimové, armeni, „pohané“ a ti ostatní, kterým „světlo pravé víry Kristovy ještě nezasvitlo“, jen ti sklánějí před velikým duchem svoje kacířské hlavy . . . Možná, že také ze spekulace, možná, že upřímně . . . čert ví . . . ale sklánějí, koří se.

Tolstoj blouznil jeden čas o „nečistotě víry“, to jest o „oprostění se“ dokonce i ode vši čistoty těla, která jest někdy hříchem; třeba až k „zavšivení“.

Mluvil o „zavšiveném náboženství“ . . .

Vyslovil to velké slovo Tolstoj! . . . Snad největší, které kdy pronesl, jsa svědomím doby!

To náboženství, které naplňuje Evropu, není jiné. A což teprve ty všechny církve . . .

Ruský lid.

Ruský lid? Mužíci, kupci, řemeslníci shromažďují se, uklánějí se po pás — vždycky se z úcty ruský člověk uklání „po pás“ — a pláčí. Slovanský malý člověk, má-li radost, trpí-li žal, chce mít společnost. Proto se scházejí na ulicích, na cestách, zpívají „Věčnája pamět“ . . . a už jdou za nimi kozáci s knutami . . . nahajkami . . . sprosťáctvím.

Studenti, mladá krev, myšlenky v nich vrou, myšlenky přímé i všelijak zpokroucené, pochopené i nepochopené; ale mládež v ně věří . . . debatuje, nezná-li, aspoň tuší velikost toho, jenž k ní, k mládeži, se obracel především . . . Rozjaří se junácky, srazí se v dav, jdou v zástupech, nic zlého nemyslí, jen cítí, až vroucně vzpomínajíce zanotují „Věčnája pamět“ . . . a už jdou za nimi kozáci s knutami . . . nahajkami . . . sprosťáctvím.

Kozáci, vojáci, policajti, činovníci — také ruský lid — také nic zlého nemyslí, poněvadž v ů b e c nemyslí, srocují se a bijí . . . bijí . . . Kozáci i jinak vždycky bijí. Ne tak činovníci. Ti ušetří mnohdy, možná že i knutu zahodí, když se jim vedle ní do dlaně připlichtí papírek s ruskými znaky . . .

Ale tentokrát se nepřiplichtí, tentokrát jedná i činovník nezištně a vodí kozáky, aby bili . . . Je třeba oslavovat . . . Umřela sláva Ruska . . .

St. Kovanda :

Strážnické vínečko.

Strážnické vínečko je kyselkavé,
však připoutá tě, když si zajdeš k víchu,
je plno lsti, pod chladnou korou žhavé,
jen upiješ a svedlo by tě k hřichu.

*

U stolu dumáš: stařec hovořivý
zmlk' pojednou a chápeš, co tím říká.
V podbrví těká jeho pohled živý,
když zbloudí k tobě, ostrý je jak dýka.

K peci se choulí; což jde z tebe zima?
Přemýšlíš: co jsem ček'? A chápeš s hořem,
že mezi vámi dvěma hráz se vzdýmá,
tak blízko jste a přervání přec mořem.

Ve víně pravda! Řek' jsi. Lid že zdejší
jen vlastním nevědomím tažen v stíny,
že jinde poznal's kraje chudobnější,
však šlo se v před a život hned byl jiný.

Ve víně pravda! Řek' jsi. Hrdost schází,
by lid ten trochu po svém počal žítí,
ne být jak troudu, v nějž podpalek se hází,
když cizí chasa požáry chce mítí.

Ve víně pravda! Řek' jsi. Kroj se tratí,
zpěv lidový a průmysl i zvyky.
Kde náhrada? Co za ten poklad zlatý?
Snad to, že tvrdšími jste katolíky?

U stolu dumáš. Stařec chmurně hledí.
Jste přece bratry! Nač to záští v líci?
Odcházíš rychle. Byl's tu naposledy.
Ve víně pravda; budeš se ho stříci.

*

Strážnické vínečko je kyselkavé,
však připoutá tě, když si zajdeš k víchu,
je plno lsti, pod chladnou korou žhavé,
jen upiješ a svedlo by tě k hřichu,

E. Sokol:

Trpké mládí.

Z tetiných vzpomínek.

(Dokončení).

Poslední jeho dopis byl krátký a nežádal už odpovědi. Vzdal se služby, dostal pěkné místo při dráze, měl strýce vysoko v ministerstvu, a pravil: Přijedu si pro tebe s matkou.

Nečetla jsem ho, neboť stalo se neočekávané.

Rozka, přečetši jej, nečekala na mne, přiběhla k nám. Ne našla mne doma, i padla matce k nohám, přemožena radostí, objímala je a zmateně děkovala, že jí pomohla ku štěstí, beze mne že by byla na vždy zůstala povrženou a postrkovanou.

— Maryčka — horovala — Maryčka je anděl, a je lepší než my všichni. Ona ani jako by nebyla z nás — a nezůstane ani mezi námi, ji čeká lepší osud. Jen aby se ho brzy dočkala.

Matka byla úzkostí zmatena. Myslíla, že se ubohá rozumem minula a lekala se jen, že před ní klečí a do hříchu ji tak přivádí.

I otec slyšel poslední její slova. A jak se podíval na matku, věděla, že je zle. Už ani slova k Rozce promluvit nemohla.

Vyčkávala mne a ven mi vyšla naproti. I vyvadit se se mnou musela i připravit mne, že se otec hněvá.

Jak prý jsem se mohla spustit, že jsem neznámému muži psala, jak jsem mohla i jen myšlenkou na to svolit, když mne přece tak bohabojně vedla od mladosti, ani slovem příkladu nedala, když přece také vím, jak Pán Bůh trestá na Josefovi lehkomyšlnost.

Vymlouvala jsem se vším, čím jsem se v sobě omývala. A dobrák matička uznávala, že jsem dokonce i dobro způsobila, protože Rozka je dobrá a sirotek, ale přece jen — a zmatena nevěděla, má-li se hněvat či odpouštět. Na konec zůstal jen strach, co řekne tatínek. I já jsem se bála, ale neodkládala jsem. Pokorně jsem si šla pro trest, protože jsem cítila, že bych nikdy nedělala jinak, i kdybych věděla, co bude následovat.

Otec byl studený.

— Tak jsem se tedy nemýlil, pravil pomalu. — Ty nejsi ze mně. I Rozka to poznala. Ty si lepší, ty jsi něco vyššího, ty čekáš i na obzvláštní osud nějaký.

Hlas mu jedovatě ostřel. Nebylo možno, aby ještě dál stupňoval svůj ton. Také změnil.

— A já povídám, že jsi jako Josef. Děvka zpychlá! Přepjatá! A nic z tebe nebude, žádný osud zvláštní ti není připraven! Dole zůstaneš, tak jako my všichni z Hlinek. Tenkrát jsem ti řekl: z pěsti tě nepustím, abys vaz nezlámala jako ten. Nepustím! Přimáčknuť! Já ti dám pýchu, já ti dám fantasy o lepším. Poslouchej dobře, co ti řeknu. Dobře si to zapiš.

Zase přicházel v břitký, úsečný ton.

— Sloužit půjdeš. Pánům se pokořovat, abys viděla ten osud z blízka. Abys se naučila trpět, až tě kopnou. Abys ráda přišla a věděla, že to je nejlepší, co máš doma. A nevrátíš se, pokud v sobě přepjatost nezlomíš. Navrátíš se, raději tě vyženu jako toho — toho — jdi — už víš. Nemáme spolu co mluvit.

Šla jsem, pobouřena do nejhlubší duše.

Co jsem udělala, že mne tak bije? — reptala jsem hořce v sobě. Což nepracuji dost a dobře? Což jsem se kdy vzepřela i nejhorší práci? Což jsem byla kdy slovíčkem nespokojena? Nikdo v Dolanech méně neužil než já, nikdo nebyl poslušnější, nikdo se víc neobtěžoval. Tak zač mám trpět? Jen za to, že myslím jinak než druzí? Ale vždyť nikdo mých myšlenek nepoznal, nikomu jsem jich nevnucovala, sobě jsem je nechávala, jen a jen sobě. Či ani tu radost nesmím mít, i tu mají právo zakázat?

Tak hořko mi bylo, jako nikdy posud. Nemohla jsem v sobě najít lítosti, slzy, prosby, ničeho. Vzдор mne otravoval. Po celý týden.

Otec psal příbuzné do Vídně, aby mne převzala na několik dní, než najdu službu, a jakmile došla odpověď, vypravil mne. Ani slova, ani pohledu vlídného mi nedal. Jen matka zas mne objímala a plakala jako tehdy, když Josefa vystrčil. Ona ubohá neměla jiného práva.

Ve mně se pláč rozpoutal, až když jsem si sedla do vlaku a nebylo známé tváře kol mne. Pak jsem už nemusela vzdorovat a lítostnila jsem před sebou. Nevím, zda jsem byla sama cestou, nevím, kudy jsem jela. Schoulena v koutečku, zastírala jsem tváře a plakala — — — — —

Přišla jsem sloužit s úmyslem, že tedy budu, když mne chtějí ponížít, ale že se nedočkají, abych se zlomila. A kdybych měla být „kopána“ den co den.

Osud byl milosrdnější než otec, dal mi sice práce zas až, ale dobré celkem lidi. Ale ne, nač o tom vyprávět? Pro mne

bylo důležitější než služba, že jsem mohla zas bratrovi psát, od něhož mne chtěl otec odtrhnout. Psávala jsem často, třeba už to nebyvalo, co dříve. Už jsme tak nehorovali, protože nás oba osud přitiskl.

Byl v Brně; sešel zcela se studií a dal se k žurnalismu, co neživí, neboť i spisovatelem se cítil, verše kul a povídečky. Přispíval do »Veselých listů«, jediného, co bylo, a získával žebráckou almužnu. Já jsem byla královsky proti němu opatřena, mohlať jsem se najíst, co on někdy hladoval desetkrát hůř, než za svých seminárních let.

Měla jsem ho ráda, neboť mne vedl; k němu jsem mohla opravdu vzhlížet pro bohatství a pevnost ducha, což mi snad bránilo přiblížit se ke kterémukoliv druhému, na němž jsem těch vlastností nenašla. Nejraději jsem ho měla ze svých, kromě mamičky, a tak jsem prožívala jeho utrpení jako svoje vlastní. Co bylo mých několik zlatek pro týdny jeho bídy? Vše jsem mu posílala, ničeho si nenechala, ale třeba nenaříkal, poznávala jsem z drobných jeho poznámek až příliš dobře jeho stav. Ne já, on žil v otroctví, využítkován do posledního dechu. Neměl se čím obléci, a zima nastávala. A veselé povídky a verše musel psát, nechtěl-li zajít.

Blížil se konec roku, když jsem dostala první radostný dopis od něho. Skřejšovský mu nabídl redakční místo v Praze. Poprvé mne Josef poprosil o peníze, neboť neměl na cestu. Poslala jsem mu a psala radostně domů; poprvé; chtěla jsem mezi nimi zas navázat nitky; ale nedostala jsem odpovědi ani od našich, ani od něho. Psala jsem po druhé a zase nic a dopis do Brna zaslaný se vrátil.

— Proč nepíše? — trnula jsem. — Jistě se něco stalo a nevím co, a nemohu mu pomoci; vždyť o něm nevím.

Ještě po třetí jsem psala domů, přímo otci. Pokořila jsem se, prosila jsem, aby mi čekali, vědí-li, aby se po něm ptali; slovíčka jsem nedostala.

Chtěla jsem ujetí, pustit se na slepo do Prahy, neboť jsem tušila, že se mu něco stalo. Již jsem byla uchystána, když tu konečně se objevil list. Matka psala. Ještě nikdy jsem nedostala od ní řádku, i zlíbala jsem list, trhající jej netrpělivě.

Tušení mne neklamalo.

Matka prostižce vypisovala, co bylo.

Došly jich moje listy, ale otec zakázal prstem hnout. Hlídá ji, aby snad poprvé neuposlechla v životě. A tu přišel list z Prahy

z nemocnice, aby rychle přijel, že Josef je na smrt nemocen. Jel hladov v netopeném voze v krutém mraze. Představil se, ale z hotelu ho téže noci odvezli v bezvědomí. Otec odejel ihned. Āni slova neřikal, ale bylo na něm znát, jak ho to zasáhlo. Mluvit s ním nemohl; blouznil. I vrátil se po dvou dnech, němý, jako jel tam. Āni vyprávět nechtěl. Až došel list, že ještě není naděje ztracena, ač by byl zázrak, aby vyváznuł ze zánětu plic, pohrudnice, pobřišnice, z jakéhosi útoku na veškeré vnitřní ústrojí.

Když opisovala ta slova, matka plakala. Písmo rozplývalo, ale nemohla jinak, polosmytý list mi poslala. Co smyto nebylo, v mých rukách zmizelo. Plakala jsem nad ní, nad bratrem, nad sebou, nad všemi námi utištěnými nepochopitelnou ukrutností otcovou.

Nemohla jsem mu odpustit. Nemohla jsem se přemoci, abych mu nevyčetla, proč že nás ubíjí, proč jej, Josefa, už zahubil, ač jej mohl několika groši zachránit životu i budoucnosti, těmi groši, jež věnoval nyní, aby jel k jeho smrtelnému loži.

Nevěřila jsem, že by mohl vyváznuť. Nikdo tak dobře nevěděl jako já, jak byl vymořen a zeslaben hladu. Jak mohl odolát? Nevěřila jsem a pro smrt jeho jsem otce v tu chvíli nenáviděla.

Psala jsem do nemocnice, prosila o zprávy. Vyhověli mi. Ā chtělo se mi jásat, když jsem četla, že překonal nejhorší a vyjde, ač tak ubohý, že může pak podlehnout nejmenšímu záčátku, nebude-li se řádně žít a šetřit; snad i souchotivý že bude.

Zase jsem se vrátila k modlitbám. Člověk je dítě v hněvu a v zoufalství.

List po listu přicházel jasnější, až konečně došel zas první jeho vlastní. Oh, jaké to bylo štěstí.

S jarem vyšel z nemocnice.

Dostával z redakce skrovný plat na dovolenou, na zotavenou, a mohl odjet do lesů blízko Prahy, aby hrud' zas naplnil vzduchem, svěžestí a silou. Mohla jsem mu něco poslat, neboť Henci, dcera pánova, se vdávala, a já jsem mnoho dostala od svatebních hostí. To bylo štěstí; osud byl zase lepší k nám než otec. Ten mu odepřel opět vše.

Mýlila se matka, když myslela, že byl pohnut jeho osudem. Jel jen svoji pověst obhájit, nic víc.

Zahořkla jsem; přísahala jsem, že se domů nevrátím, nikdy, a kdybych se měla ze svého ponížení sama probíjet a ještě Josefovi pomáhat. Nikdy.

A přece, když přišel list, že matka stůně, zaplakala jsem a jela jsem. Pro ni ubohou, jež neměla ničeho, než slzy, a mlčky trpěla, nedovedouc se vzepřít.

Už mne nepustili. Nepřiznal otec proč, ale potřeboval mne.

Podmanila jsem si osud přece. Až jsem vyšla za muže. Nešla jsem z lásky, jen z dobré vůle, ale s vědomím, že v samotném začátku snad najdu i budoucnost, nad níž jinak vládla ruka otcova.

Propustil mne. To byla dovolená cesta do života a nezdála se mu vést k vyššímu. Věřil, že mne zdolal — a zachránil.

Už dávno jsem mu odpustila. Probila jsem se; když ne sama, tedy aspoň ve svých dětech, a on — změknl stářím a v rukou osudu, který i jej hnětl. Zhubil svou přísností dva z mladších, oba hezké a bujné hochy; hodil je do Vídně jako mne — a padli oba ke dnu. I zlomil se sám. Nejmladší už rostli jinak.

Nikdy jsem se nehněvala na toho, kdo trpěl. A to je dobře; mohla jsem ho aspoň mít na konec zase srdečně ráda.

Oddlužnění půdy a reforma rolnického úvěru.

Několik námětů napsal A l t e r E g o.

(Dokončení).

Hodnota pozemků nepodléhá takovým změnám jako kovový peníz, který oběhem ztrácí následkem oděrků na své pravé ceně. Zástavní list, neb list rentovní představuje nám toliko část pravé ceny pozemku, kdežto kovový peníz vlastní svou hodnotou je daleko nižší, než-li je oběžná jeho hodnota, zejména kovový peníz dlouho v oběhu se nalézající.

Z těchto důvodů by rozhodně nebylo obav, že by zástavní, nebo rentovní listy nepožívaly obliby vrstev ukládacích, ba naopak proto, že by majitelé jich nebyly držáni v evidenci, že by tedy žádný peněžní ústav sám o sobě, ani svaz peněžních ústavů vespolek, nemohl kontrolovati, kolik kdo má úspor, byly by papíry ty vyhledávány našimi střádaly.

Namítne se, že provedením těchto zásad bude našim zemědělským kruhům úvěr omezen, když osobní úvěr bude vyloučen z práva knihovního vložení na reality.

Námítka ta není správnou, jako bude patrné z následujícího :

Chceme prostě to, co vyplývá samozřejmě z povahy věci. Břemeno pozemkové, neb statku, může činiti jen to, co z hospodaření, ze vzdělávání tohoto pozemku, nebo statku vyplývá. Dluh osobní, vyplývající z požadavků a choutek osoby musí si zaplatiti osoba sama ze svého přičinění.

Tím, co chceme a tím dosáhneme-li, co chceme, osobní úvěr rolníkův se pranic nezmění.

Osobní úvěr přec spočívá na osobních vlastnostech a výdělkových schopnostech člověka a ten bude zajisté i dále kryt těmito vlastnostmi našich rolníků.

Je sice pravdou, že se dnes při poskytování úvěru osobního rolníkům bral zřetel na jich majetek hypotekární, ale to nebylo a není správné.

Jak bylo to nesprávné, to vidíme na dnešním stavu našeho rolnictva, jemuž často osobní dluh změnil se v dluh hypotekární. Stal se mu na oko nevinným, ale ve skutečnosti nezdolatelným břemenem, které v častých a tisícerých případech vyhnalo rolníka z jeho statku.

Jen prohledněte si pozemkovou knihu některé jen obce a uvidíte, co je tam pohledávek intabulovaných na základě platebních rozkazů neb rozsudků bagatelních soudů, anebo směrných platebních rozkazů. Jen prohledněte si spisy reálních exekucí a přesvědčte se, že příčina 90 proc. exekucních prodejů nemovitosti je osobní dluh majitelův, neb jeho předchůdce.

Je ovšem také třeba reformy osobního úvěru, neboť ne každá forma osobního úvěru odpovídá potřebám zemědělce.

Máme tu hlavně na zřeteli směnku. Osobní úvěr představovaný smenkou v rukou nesevdomitého upíra lidu byl a je posud největším zhoubcem stavu zemědělského, protože směnka sama už svou povahou a ustanoveními řádu směnečného nehodí se dnes naprosto pro rolníka.

Volají-li dnes kruhy obchodní, pro něž vlastně směnka platí, a to kruhy směnečníků i majitelů, po změně řádu směnečného jsou zemědělci zájmům svým povinni žádati za vydání zcela nového řádu směnečného, v němž by bylo i ustanovení o směnce selské.

Směnka ta by se měla lišiti od směnky obchodní asi následovně :

1. byla by to směnka »jediná«,
2. s vyznačením »za tuto rolnickou směnku«,
3. s hodnotou určenou blíže než prostými slovy dnešními »v hotovosti« neb »ve zboží«, nýbrž s přesným udáním valuty, neb označením zboží, na pč. »za potraviny« neb »za žací stroj« a pod., »v účtě ze dne 5. května 1910« a pod.,
4. s nepřipuštěním na ní súčtování »bez« návěstí,
5. s osmidenní dobou protestní po dnu splatnosti,
6. s osmidenní lhůtou platebního rozkazu,
7. protest vykoná se předložením směnky zřízencem poštovním v bytě směnečníka ku zaplacení a písemným úředním osvědčením vykonaného protestu,

8. domicilování rolnické směnky připouštělo by se jenom na výslovné na směnce napsané prohlášení akceptanta, že vzal domicil nejméně měsíc před dnem splatnosti na vědomí,

9. námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu podávají se obchodnímu soudu toliko prostřednictvím okresního soudu bydliště směnečníka ve lhůtě osmidenní po doručení platebního rozkazu,

10. okresní soud bydliště směnečnickova povoluje exekuční řízení na základě právoplatného platebního rozkazu, vydaného obchodním soudem a to jediné na mobilární majetek rolníků.

Reforma tato nebyla by s to zameziti veškeré zlo, vyplývající ze směnky, ale přece by zlomila nejostřejší hroty nynějšího řádu směnečného. Rolnictvo nepotřebuje však tak často obracet se ku směnce jako posud, jakmile pochopí velikou výhodu sobě bližšího a lepšího papíru — varantu.

Je to podivné, že papír tento je tak málo znám rolnictvu, ač rakouské zákony znají ho už od roku 1889, tedy dvacet jeden rok.

Již 28. dubna 1889 byl pod číslem 64. vydán v říšském zákonníku předpis o zřizování a provozování veřejných skladišť, jakož i o skladních listech.

Poslední odstavec § 3. tohoto zákona dává obcím, okresům pak výdělkovým a hospodářským společenstvům, zřízeným dle § 1. zákona z 14. dubna 1885, čís. 43 ř. z. přednostní právo k udělení koncese na zřízení veřejného skladiště.

Je proto nutno žádati, aby rolníci naléhali na obce, spořitelny a pod., by zřídily v každém tržním městě obilní veřejné skladiště.

§ 12. zákona o veřejných skladištích praví, že podnikům veřejných skladišť je pod ztrátou koncese zapovězeno vésti

obchod se zbožím, které by dle druhu svého hodilo se k uložení do veřejného skladiště, aneb poskytovat půjčky na zboží v jeho vlastním skladišti uložené.

Je podivné, že toto dobře míněné, zřejmě protižidovské a protilichvářské ustanovení zákona zarazilo naše kruhy zemědělské v zřizování veřejných skladišť obilních a pod.

Pravda sice je, že v úvěrnictví našem měli jsme mezeru, protože nebylo nikoho na našem venkově, kdo by byl přijímal varanty. Mezera ta je však vyplněna dnes zákonem z 6. března 1906, čís. 58 ř. z., dle něhož mohou se i v okresních městech venkovských zakládati společnosti obchodní s obmezeným ručením ku podpoře maloročníků a maloživnostníků.

Společnosti tyto mohou docela také zabývat se přijímáním varantů. Co je to?

Každý rolník, který složí do veřejného skladiště obilí, obdrží výstřížek z juxty, potvrzující kolik, kdy a jaké zboží ve veřejném skladišti složil. Výstřížek tento má oddíly: receptis a varant. Receptis i varant dohromady nám praví, že rolník v něm jmenovaný uložil ve veřejném skladišti jmenované tam zboží, udává jeho množství, pojištění, dobu uložení a pod. Receptis i varant mohou se převáděti (prodávati) rubopisem jako směnka. Potřebuje-li totiž rolník peníze, vezme si na obilí, uložené ve veřejném skladišti zálohu na určitou dobu jednoduše, když oddělí varant od receptisu a převede ho rubopisem na toho, kdo mu dal zálohu s udáním výše peněžního obnosu, který dostal, úrokové míry a dne dospělosti zálohy, totiž dne, kdy se má záloha vrátiti. S varantem zachová se pak jako se směnkou, když propadne, protestuje se, domicil je pravidelně veřejné skladiště, kde zboží uloženo a nezaplatí-li se varant ve lhůtě protestní, může vlastník jeho do zástavy dané obilí prodati.

Zde tedy otevírá se rolnictvu nový zdroj úvěru, úvěru lepšího než-li je směnka, úvěru, který podporuje rolníka a nedává jeho produkty na pospas židům a obilním kupcům, kteří nouze rolníkovy vyžítávají vždy ku stlačení obilních cen, aby sami hodně vytěžili.

Obce městské, které mají obilní trhy silné, mohou zřizovati veřejná obilní skladiště. Obchodní společnosti, zřízené dle zákona z 6. března 1906, čís. 58 ř. z. mohou přijímati varanty a hospodářská svépomocná družstva prodávati hromadně zboží ve veřejném skladišti uložené.

Organickým provedením toho díla vykonáme netoliko velký kus svépomocného díla národního, ale pomůžeme tím i našemu rolnictvu, jehož prospěchu věnovány tyto náčrtky některých mých myšlenek.

Z kulturní minulosti Olomouce.

II.

Nový list belletristický vznikl v Olomouci až roku 1874 jako příloha politického časopisu »Našinec«, nazýval se »Beseda« a redigován byl profesorem olomouckým a známým básníkem Emanuelem Miřiovským, jenž byl honorovaným redaktorem, jak z dopisu Josefiny Černochové z 24. září vysvítá. Beseda vycházela však v Olomouci pouze rok, přestěhovala se pak jako samostatný list do Brna, kdež brzo zanikla.

Ráz Besedy je zcela jiný; směr lidový a prstonárodní, jaký zprvu se dosti dlouho uplatňuje i v Koledě, dva roky na to založené, se nepěstuje, list určen je již svým obsahem vrstvám vzdělanějším a vyniká rozmanitostí i cenností příspěvků. Mezi básníky zastoupeni jsou i spisovatelé kněžští Václav Kosmák, Vladimír Šťastný; z Čechů Emanuel Miřiovský, J. Vl. Hrubý, Gustav Pflieger Moravský, jehož vstupní báseň »Mým bratřím«. oslavuje ethnickou jednotu Čech a Moravy, z Moravanů spisovatelů světských J. Nečas, H. Vl. Krch, J. Dubský (Dr. J. Vysloužil), z povídkářů V. Lužická, B. Mühlsteinová, Františka Stránecká, Jan Havelka, Em. Miřiovský, Eduard Jelínek.

Poučná část je velmi bohatá i pestrá: z oboru národopisu články zvykoslovné (Fr. Bayer) i ze života Slovinců a Horvatů zastoupeny jsou hojné zprávy a rozhledy literární (Básník Janko Král od K. Horského,*) životopisný příspěvek o Janko Královi od J. Obrova, slovenského učitele Riznera), pilně se sleduje současný ruch literární na Moravě a uveřejňují se i články o světě slovanském, jichž si později povšíml známý pěstitel literární vzájemnosti slovanské Ed. Jelínek (dle dopisu ze dne 9. ledna 1878 redakci Koledy).

V Čechách Beseda, ač obsah její je opravdu cenný, byla asi málo známa, neboť Ed. Jelínek chtěl se sestavit články v Besedě o Slovanstvu jednající nemohl se již v roce 1878 v Praze dopátrati ani jediného výtisku a musel si jej opatřiti v Olomouci. I za redakce Vymazalovy v Brně uchovala si Beseda svůj ráz a získala velmi cenný a pozoruhodný článek Karla Šmidka (Zpomínka z mladého věku), neshody mezi Josefem Černochem, jenž jako redaktor Našince byl i formálním redaktorem Besedy

*) Pseudonym E. Miřiovského.

a mezi skutečným jejím redaktorem Emanuelem Miřiovským uspíšily asi přestěhování Besedy do Brna. Nový list zakládají v Olomouci roku 1876 profesoři českého (slovanského) gymnasia, název listu »Koleda« pochází od J. E. Kosiny, zakladatelem je Jan Havelka (Z mého života str. 144), formalně rediguje jej tiskař Ig. Hodan, spolu nakladatel listu, čilý režisér ochotnického divadla.

Časopis sleduje směr lidovýchovný a vůbec prostonárodní, navazuje tak na skromný pokus učitele Bedřicha Šenka, již zevně označuje se jako čtení pro náš lid, ale lidový směr uchoval si pouze ročník první, poněvadž kritika i moravská (na pť. i Prostějovské Noviny) nepřála lidovému směru, takže během roku 1876 odevzdal Havelka redakci listu učiteli české matiční školy v Olomouci Františku Bayerovi.

Je zajímavé poznati, v čem zakladatelé listu viděli lidovost a prostonárodnost: uveřejňují se hlavně pohádky a pověsti (Františka Stránecká), povídky rázu kalendářního, vylučující všední příběhy (Jan Havelka, E. Bufka, Vítězslav Houdek pod pseudonymem Jan Šlechta), dojem kalendáře zvyšují i rozmanitostí rázu anekdotového, jež zahrchovala kritika, i soukromě nabadá Karel Šmidek v dopise z 11. prosince 1876 uskrovniti objem anekdot a více uveřejňovati »poučlivé články«; i když Koleda ročníkem druhým upouští od směru prostonárodního, zachovává uveřejňování kalendářních vtipů, což vytýká v dopise z 4. března 1877 Vítězslav Houdek. Na popud V. Praska zaveden zvláštní odstavec »Sbírka nápisů českých na Moravě« a kalendář vlastenecký čili dnové památní pro národ náš. (Opavský Týdenník č. 69 z roku 1910. Půlstoletí kulturních našich snah pro Slezsko). Moment moravský se silně zdůrazňuje, Karel Šmidek (v dopise 11. prosince 1876) přeje si, aby Koleda se udržela samou Moravou i bez pomoci Čech, uveřejňují si životopisy mužů o Moravu zasloužilých (Slavín moravský), historické drobnosti z dějin moravských, sbírá se materiál zvykoslovný (Fr. M. Vrána, Fr. Bayer), překládá se také pilně z jazyků slovanských (srbštiny, polštiny, ruštiny, překládají Jan Nečas, Fr. M. Vrána, R. Rakovec, — dr. R. Dubový), informuje se o národech slovanských (Fr. Bayer, V. Hloudek) v duchu kollárovském, (»Jen vzájemným poznáním uskuteční se onen krásný sen o vzájemnosti slovanské«, píše Jan Šlechta—V. Houdek v Kol. I., str. 337 Z krajin slovanských). Část poetická je, jak lidový směr vyžaduje, skrovna co do počtu básní i ceny, přispívají Jan Nečas, Jan Havelka, V. Houdek, H. V. Krch, L. V. Obrov-Rízner,

ale hlásí se za změněné redakce i Hostivít—František Tábořský, Brádel'ský—Josef Klvaňa.

Směr historický, zvykoslovný a prstonárodní charakterisuje prvý ročník, vysvětluje se to vlivem Kosinovým, Havelkovým a Praskovým,**) za to část národohospodářská a přírodovědecká, jistě důležitá v listu určeném výchově lidu a důležitá obzvláště v letech sedmdesátých schází naprosto. Jan Havelka s oblibou psal do jiných časopisů populární články přírodovědecké; nelze také říci, že by Havelka neměl smyslu pro otázky národohospodářské, vyvrací se to v skromně koncipované povídce Havelkově: *Osudy života I.*, str. 534, kde hrdina povídky Jaroslav využítkuje dovednosti lidu venkovského ve zhotovování drobného zboží dřevěného a zakládá závod, založiv ku zjednání potřebného kapitálu záložnu, i otázky židovské se tu dotýká. »To je pravdou«, píše redakci Koledy V. Houdek z Prahy 27. listopadu 1876, »že Koleda nemůže na dlouho setrvati v tom prstonárodním duchu, ale ona musí přecházeti ponenáhlu«.

Za redakce Františka Bayera (do 1. března 1879) stírá Koleda ráz prstonárodní, ale přeměna neodbyla se hladce, zejména Havelka, chtěje v souhlase s J. E. Kosinou do života uvést skutečný list pro lid a ne pouze list podle běžné mody, lituje (*Z mého života*), že Koleda změnila svůj program a že směr, jaký z moci pro Koledu byl žádán, přivedl list jen ku časnému hrobu; s přidechem nevole konstatuje Havelka v *Komenském* (ročník VI. pod pseudonymem J. Hrubý), jaké potíže má redaktor, nevyhoví-li různorodým požadavkům a přáním. Ovšem po dlouhé době měla Morava zase svůj časopis belletristický, kde kdo se o něj staral, radil, schvaloval aneb haněl, jakási chvatná nedočkavost věcí velkých vyznačuje ovzduší, naplněné touhou mladé generace, která chystajíc »*Almanach moravské omladiny*« sebevědomě prohlašuje, že chce almanachem učiniti počátek vlastní literární produkce na Moravě. (Provolání z 10. března 1876 v *Koledě I.*, str. 159).

Našinec (1877, č. 4), jenž bedlivě sledoval směr Koledy a vůbec literární ruch na Moravě, praví, že Koleda má býti vším tím dohromady, čím Čechům Lumír, Světozor, Slavie, Česká Včela atd., František Bartoš, jenž se obával rozptýlení sil na Moravě beztoho nečetných (Arnošt Vávra: *Život starého kantora III. Epilog k autobiografické líci Jana Ev. Kosiny*) nabádá v dopise ze 27. května 1878, aby si Koleda zachovala

**) V *Komenském* roč. VI. stěžuje si Miloš Radlinský—V. Prasek na nedostatek literatury prstonárodní.

populárnější ráz uveřejňováním historických a vlasteneckých povídek a básní, aby budila národní vědomí a národní hrdost (dopis 8. března 1877), jak si to v programu svém vytkla.

Sám strožil se (dopis 27. května 1878) promluvit o Koledě, v Č. M. M., ale posudek nebyl napsán a není Koleda vůbec v Č. M. M. posouzena; leccos přičilo se konservativní a národně-vlastenecké povaze Bartošově. »Ti vaši básníci«, píše redakce Koledy, »jsou sami pessimisté (vyjma ovšem Heyduka) jmenovitě Kvapil, takové náměsíční expektorace náramně disgustují, raději nic, než takové kocoviny blaseovaných mladých pánů«.

Bartoš také do Koledy nepřispěl, přidružil se pak i s V. Brandlem Obzoru, jehož směr konservativní odpovídal jich povaze a názorům. A. V. Šembera (dopis 9. srpna 1876) nelibě dotknut poznámkou o svých Dějinách literatury v Koledě nabádá k opatrnosti v přijímání kritik, ale nespolupůsobí, jsa zaneprázdněn pracemi úředními a literárními. Hynek Babička chtěl mít v Koledě literární kolbiště omladiny moravské (Kol. V., str. 173) a tak hleděl na Koledu i Kosina.

Doklady o tom, jak se na Koledu pohlíželo a co se očekávalo, daly by se rozhojnit i ohlasy kritik současných, každý, jak praví Havelka, jinačí směr si žádá, jinačí úpravu a formát rozličný, takže redaktor div nezmate se.

Je jisto, že Havelka byl plně schopný řídit list lidový, jakému přál i Kosina soudě dle úryvků z jeho korespondence u Vávry otištěných, doba let sedmdesátých byla takovému podniku přízniva, znamenitý paedagog Havelka osvědčil se v různých oborech jako dobrý popularisator vědeckých poznatků, svými drobnými články z oboru archaeologie, jež vlivem Wanklovým uveřejňoval v různých časopisech moravských, i v Koledě připravoval půdu Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci. Sídlo listu bylo vhodně voleno, neboť lidový list v Olomouci vycházející byl by znamenitě působil na Moravu severní, kde je rodiště Havelkovo i na Moravu východní. Olomoucké gymnasium vychovalo řadu nadaných pracovníků (Antonín Babička, Hynek Babička, Vítězslav Houdek, Romuald Dubový, Eduard Šarša, František Tábořský, Josef Večeřa, Josef Klvaňa a j., kteří se stali pilnými spolupracovníky Koledy spolu s odchovanci Bartošovými z gymnasia brněnského (Jan Herben, Leander Čech, František Bílý a j.). Kromě Havelky, jenž dle svědectví Houdkova (Životopisná vzpomínka na Jana Havelku ve spise Loštice) uměl pěkně, plyně a poutavě přednášeti dějepis, zvláště o válkách husitských, působili tu Josef Sýtko, nějaký čas Jakub

Škoda, pak Vincenc Prasek, básník E. Miřiovský, zejména první ředitel olomouckého gymnasia J. E. Kosina, jenž přišel z Hradce Králového, bývalého sídla známé královéhradecké družiny buditelské. Za dlouhým stolem v Občanské Besedě v Olomouci stal se Kosina duší a tmelem společnosti, která se zálibou pěstovala rozhovory o literatuře, purismu, vlastenectví, literárním kosmopolitismu (Hovory olympské v Brně 1881), Olomouc byla, jak s humorem praví Kosina v Hovorech olympských »pravou peleší brusickou«, zde začal popudem Kosinovým za redakce Havelkovy vycházeti i zamenitý časopis paedagogický, Komenský od roku 1873.

I v životě studentském obrazí se zřetelně vliv vlastenecké družiny Kosinovy; vytýká-li Ārne Novák v Stručných dějinách literatury české kritickým spisům Kosinovým pedanterii a školometskou ztrnulost, sluší uznati, že Kosina jako vychovatel mládeže byl prost schematičnosti a úzkoprsého byrokratismu a že dopřál žactvu plné volnosti, maje pouze v nenávisti, jak sám praví v Hovorech olympských, povrchnost a ledabylost. Stačí málo dokladů na důkaz, jaký duch mezi studentstvem vládl: tak celé gymnasium účastňuje se zádušní mše za J. E. Vocela dne 24. listopadu 1872 odbývané (program gymn. 1872), studentstvo má příležitost učit se na gymnasiu frančině, angličtině a časem i polštině, pěstuje ve »slovanském kloubku« studium literatur slovanských (Koleda 1879, str. 201 v nekrologu o Antonínu Babičkovi, překladateli z maloruštiny), vydává psaný časopis, odbývá své literární schůzky v budově gymnasiální (Vávra), působením ředitele Kosiny odebírá na př. 200 exemplářů Časopisu Matice Moravské (Josef Bartocha: Z paměti a života Fr. Bartoše), pořádá krásné výlety a navštěvuje divadlo.

Češtině vyučují Miřiovský, Kosina, Prasek; jak tito učitelé soustavně a promyšleně budili živý smysl pro poesii a literaturu, dokazují jasně i úkoly z češtiny z oboru literatury, literární historie, rukopisu králové-dvorského, jak svědčí tenké sešitky programů gymnasiálních, kdež uveřejňují své práce Havelka, Prasek, Sýtko.

Kosina dává roku 1875 oktavanům za úkol Jean Paulovo heslo »Běda mládeži neodchované poesii« a roku 1878 »Bez znalosti literatury není vzdělanosti«, i spory tehdy moderní, do nichž obzvláště útočně zasahoval Kosina, obřážejí se v úkolech (»Patriota a kosmopolita dialog«, úkol z roku 1872: Národní pověst ze svého rodiště). —

Jisto je, že správné ocenění Koledy tak jako i almanachu Zora vyžaduje, aby vystopován byl vliv vychovatelů mladé generace, která v obou literárních podnikcích, často spolu i se svými učiteli vystupuje na veřejnost (do Koledy přispívá E. Miřiovský, V. Prasek, Jan Havelka; ředitel Jan Kosina opravuje rukopisy a verbuje spolupracovníky).

Zaznamenati třeba, že i Brno se hlásí novým listem: 5. května 1878 začíná vycházeti původně jako příloha Hlasu »Obzor, list pro poučení a zábavu«, chce v první řadě hájiti zásady křesťanské osvěty a zvedenosti, u posuzování plodů literárních nemíní se řídit pouze pravidly aesthetickými, nýbrž i nezvratnými zákony křesťanské mravouky (III. ročník Obzoru, str. 368), navazuje tak na směr Sušilů a jeho názor o lidové výchově. Z Olomouce však (Našinec č. 73 z r. 1878) neschvaluje se Obzoru tendence věroučná a varuje se, aby Obzor nezašel na cesty a stesky, kde by přestal býti čím přece snad býti má: novým pěstitelem plodů krásné literatury — v základě vyslovuje se tu táž myšlenka, kterou pak Hynek Babička v článcích o literatuře v Koledě 1879 uveřejněných (vydal o sobě dr. M. Hýsek pod názvem O české literatuře v knihovně Mor.-Slezské Revue) obšírně rozvedl a odůvodnil.

Za redakce Bayerovy spisovatelský kruh Koledy se značně rozšířil, zejména i o spisovatele z Čech, seskupili se kolem Koledy ne snad proto, že byla hlasatelem určitého programu uměleckého — naopak právem vytýká Našinec v čísle 4. z 8. ledna 1879, že směr listu za jeho redakce stal se neurčitým, obsah mícháným — získání byli naopak čilou agitací tištěnými cirkuláři, jak prokazuje zachovaná korespondence.

Dr. Ludevít Pivko:

3. Slovenci v době předbřeznové.

Sotva se objevily první stopy národního pokroku v době osvěcení a vlivem francouzské revoluce, ocifuje se slovenský lid v těžkých poměrech za parných dnů Metternichových, tentokrát společně s většinou evropských národů. Svobody, za niž bojovali národové proti Napoleonovi, využily vlády různých evropských států, jen aby samy sesílily, kdežto národům stalo se údělem jen nové jho. Osudy Rakouska řídil kníže Metternich, jenž po

roce 1815 obrátil svůj zřetel k potlačení hnutí, jehož cílem bylo uvolnění národů a jež z Německa šířilo se po střední Evropě. Na různých kongressích smlouveny prostředky proti onomu hnutí a Metternichovi podařilo se zjednatí úplnou platnost zásadě, že »jedině panovníkům přísluší řídit osudy národů a že knížata nejsou za jednání nikomu odpovědna mimo Boha«.

V sociálním ohledu byl slovenský lid zase v tomtéž nezměněném stavu, ve kterém jej našlo století XIX.

V lidové škole jednalo se se slovenštinou po macešsku tak, že i mnozí němečtí paedagogové a rozumnější politikové odsuzovali ten protismyslný systém. Většinou totiž pro lidový jazyk ve škole vůbec nebylo místa. Tak zv. utrakvistické školy, v nichž byla částečně slovenština připuštěna, byly vlastně také jen německé školy, protože slovenština sloužila v nich jen na začátku na výpomoc, dokud dítě německému vyučování docela nic nerozumělo. Utrakvistická škola byla a je podnes v Korutanech důkazem, že všechno její snažení je bez úspěchů a že jest jen prázdň ubíjení času. Slomšek označuje ve svých vzpomínkách na německou a utrakvistickou školu doby předbřeznové onen nepřirozený způsob vyučování slovy »učitelé jsou mučitelé«. Slovenských škol bylo ještě roku 1847 v celé Krajině jen 23, ve Štýrsku 60. Učitelstvo nemělo dostatečného vzdělání a žilo v hmotné bídě. Zajímali se však některý učitel o slovenskou knihu anebo slovanské jazyky, hned byl prohlášen panslavistou a ocitl se pod policejním dozorem.

Jaké následky měla taková škola na jazykovém rozhraní nebo v městech, je samozřejmo. Německý žák pohlížel pohrdavě na slovenského spolužáka, jehož jazyk musel býti méně cenným, když jej tupí učitel a když se nesmí jím promluvit. Více současných svědků potvrzuje nám zprávy, že učitel krutě trestal každého žáka, jenž se odvážil promluvit slovensky ve škole anebo cestou ze školy: musel takový provinilec nositi veřejně zahanbující dřevěné znaménko! Která dětská duše je tak heroická, aby se za podobných poměrů nezlomila! Roku 1840 nařídila sice vláda sepsání slovenskoněmecké mluvnice, ale ne za účelem, aby se vyučovalo trochu i slovenštině, nýbrž aby se děti na podstatě mateřského jazyka snáze učily německy. Škola tehdejší chlubila se velice svými úspěchy, ačkoliv pro skutečnou osvětu neučinila ani nejmenšího, a v území slovenském kromě toho, že několik německých slov jejím vlivem ujalo se v lidu, vůbec ničeho nedocílila. Za to ale germanisoval se výkvět lidu; každý nadaný hoch, jenž vkročil školou do kruhu

cizí kultury, čím déle zabýval se studii, tím více zapomínal mateřskou řeč, a vrátil-li se náhodou po letech jako úředník mezi slovenský lid, byl už cizincem, jehož zkomolenou slovenskou mluvu napodoboval pak žertovný muzikant na selské svatbě. Ze slovenského lidu, obdarovaného prý přirozeným nadáním, vyšlo mnoho vysokých úředníků, ale všichni, až na malé výjimky zaplatili svá čestná místa svou národností — stará rána na těle slovenském, na níž krvácí národ už staletí. Neocenitelným štěstím byli jednotliví učitelé na středních školách, na př. prof. Zupančič v Celji nebo Kersnik v Lublani, kteří vybízeli žáky své k pěstování slovenštiny; o mariborských školách píše naproti tomu Macun, že neslyšel ani ve třetí třídě normální ani v 7 třídách gymnasiálních nikdy slova slovenského.

Poněkud lépe bylo postaráno o slovenské lidové školství v Přímoči a to přičiněním terstského guvernéra hr. Stadiona, jenž bez ohledu na vídeňskou vládu organisoval samostatně přímořské školství, ponechav slovenštině význačné místo.

Nejlepší a nejnárodnější ze všech škol byly však tak zv. nedělní školy, jež vyvíjely se hlavně po roce 1830. péčí mladšího duchovenstva.

O postavení slovenštiny v úřadech v Metternichově době lépe ani nemluvíti. Dojista ví i český čtenář, že byla v tehdejší době v platnosti zásada »jeden Bůh, jeden císař, jeden úřední jazyk!« Do horských vesnic, kde žádný člověk německy neuměl, posílány jen německé vyhlášky a německá povolání. Odrodilci slovenští a zejména čeští úředníci, jichž byl tehdy na Slovensku hojný počet, závodili s německými kollegy v hájení úřední řeči a t. zv. státní (t. j. německé) národnosti. O Čechách se říkalo, že jsou rození úředníci, avšak jejich činnost ve službách »státní národnosti« v době předbřeznové a ještě více v době Bachově žije dosud v paměti Slovinců (»Bachovi husaři«).

Ovzduší slovenského národa nechovalo tedy v sobě žádných příznivých podmínek kulturního vývoje, kdežto v lidu už působili jednotliví pracovníci silných povah, jimž nakazovalo svědomí tím energičtější plnění národních povinností, čím chudší a zanedbanější a neprávem stále více utlačovaný byl národ (Slomšek). Na počátku století pozorujeme už jistý vliv německé romantiky, jenž se jevil hlavně v zájmu pro slovenský jazyk, národní dějiny, lidové písně, povídky, pro národní obyčeje a krásnou vlasť. Ve francouzské době tyto vlivy německé romantiky se ještě zesílily. Němci sami viděli rádi nové proudy na Slovensku a přičiňovali se částečně o jejich ustálení. Arcivévoda Jan, s nímž

potkáme se ještě častěji jakožto přítelem slovenského pokroku, litoval roku 1809 v Ptui ve Štýrsku, že se sám nemohl dorozumět s lidem slovenským v jeho řeči a nařídil sepsání slovenské mluvnice. Dobrá vůle štyrských stavů jeví se v založení stolice slovenského jazyka v Hradci (1811), kdežto lublaňská podobná stolice zřízena teprve po odchodu Francouzů (1817) přičiněním barona Zoise a Kopitara.

Všechny tyto drobné úspěchy měly sice po desíletích své veliké následky, kdežto v současné době zdály se míti jen nepatrný význam. Současní vlastenci cítili jen, jak tlačila vládní múra Metternichova národní tělo, nepřejíc mu klidného dýchání. V slovenském tisku řádila censura s takovou krutostí, že všechny pokusy v letech dvacátých a třicátých založiti nějaký slovenský časopis byly bezvýslednými. V lublaňském divadle bylo hercům slovenské slovo přísně zakázáno, z čehož patrné, že požívalo divadlo na Slovensku ještě méně svobody než v českých a polských městech. Když roku 1845 a 1846 zazpívali někdy herci proti vůli policie z nenadání slovenskou píseň, byl guvernér Weingarten přesvědčen, že za těmi písněmi vězí stříbrné rubly ruské. Ani ochotníkům slovenským nebylo dovoleno hráti. Když Jaroslav Kordeš založil v Lublani divadelní spolek, přeložil a přepracoval dva kusy Kotzebueovy; ale jak se na něj podívali, když zažádal o úřední svolení, aby je ochotníci směli hráti: musel se prý za šťastného pokládati, že ho na místě pro takovou drzou žádost nezavřeli. Vždyť i lidovým pěvcům bylo v Lublani přes 40 let zakázáno zpívání tříkrálové koledy, protože by se byl mohl také v této formě rozšiřovati panslavismus.

Z literárních prací, vydaných počátkem XIX. století dlužno uvésti především Vodnikovy sbírky básní (1806, 1809). Hlavní činnost Vodnikova však platila školství; pro školy psal už před zabráním illyrských provincií a za francouzské vlády napsal poznovu pět slovenských školních knih. Po pádu Napoleonově cítil Vodnik s bolestí, jak mu zazlívala rakouská vláda služby, učiněné Francouzům, zvláště ale jeho ódu »Ilirija oživljena«. Vláda nestarala se o to, že Vodnik byl básníkem slovenským a že zazpíval jmenovanou ódu jakožto občan francouzský, jenž byl přísáhl Napoleonovi věrnost. Policejní zpráva označila Vodnika jakožto zarytého nepřitele Rakouska, štváče, buřiče a člena lože svobodných zednářů, načež dán roku 1814 do výslužby. Všechny žádosti Vodnikovy o učitelská místa byly marné a nově zřízena stolice slovenská v Lublani (1817) neudělena Vodnikovi, nýbrž nováčku Metelkovi. Veliký slovník slovenskoněmecký, doživotní práce Vodnikova zůstal nedokončen.

Jernej Kopitar vydal po osmiletém pobytu v domě barona Zoise (1808) mluvnici slovenského jazyka s důkladným kritickým úvodem o slovenském písemnictví, jež sloužila jakožto učebnice všem pozdějším spisovatelům a přátelům slovenštiny. Roku 1808 odebral se Kopitar do Vídně, kdež vynikl svou činností vědeckou na poli slavistiky. Slovensky sice nepsal, ale dával impulsy k činnosti ústně a písemně.

Krásnou čistou slovenštinou psal ovšem jen pro školní a církevní potřeby terstský biskup Mateož Ravnikar, jenž vyšel také z kruhu Zoisova.

Když v krajině rostlo francouzským vlivem národní vědomí, přeskočilo několik vln nového hnutí také říšskou hranici. V Hradci scházela se už roku 1810 slovenská společnost („societas slovenica“) uvědomělých bohoslovců, cvičících se pilně ve slovenštině pod vedením Janeza Primce (Primic), pozdějšího prvního učitele slovenštiny na hradecké stolici. O některých vlasteneckých učitelích na středních školách byla zmínka už dříve. V Korutanech bavit se slovenštinou básník a grammatik Urban Jarnik, jenž psal pro lid také hospodářské knihy a lidový básník, tkadlec Miha Andreáš, v Goricku pak místní básník Valentin Stanič. V současných celoveckých, lublaňských a hradeckých časopisech německých nacházíme hodně článků, psaných v slovenském duchu, někdy také vložené básně slovenské s německými překlady. Ale přes to možno o letech dvacátých říci, že duševní práce slovenská pohybovala se ve velmi úzkých mezích, pokud nebyla dokonce v úplné stagnaci. Skoro všechny spisovatelské síly věnovány byly mluvnicím a bojům o pravopis.

Zatím dostalo se Slovincům silných nových slovanských a západních evropských vlivů. Německá romantika nepůsobila už přímo na spisovatelský dorost slovenský tolik, jako práce Karadžice, Čelakovského, Šafaříka, Hanky, Kollára, Mickiewicze, Petrarky a Byrona. V Hradci sešel se roku 1830 zase kroužek horlivých studentů, pocházejících většinou z východního Štýrska. Společně učili se slovanským a cizím jazykům, čítali s nesmírným nadšením slovanské národní písně a vynikající díla jmenovaných slovanských a cizích básníků, pořádali řečnická cvičení v mateřštině a sesilovali takto vzájemně lásku k vlasti. Jan Kollár, jenž snil v krásných znělkách o všeslovanské vlasti a hlásal odpor proti nepřátelům a utlačovatelům Slovanstva, měl veliký vliv na slovenské studentstvo v Hradci. K vydání projektovaného almanachu tohoto kroužku sice nedošlo, za to ale v činnosti jednotlivých členů záhy spatřujeme blahodárný vliv

nového proudu: připomeňme si jen jméno slavisty Miklošiče, stoupence illyrismu Stanka Vraza, spisovatele Davorina, Trstenjaka a j.

Mnohem většího významu byl současný lublaňský kruh krajinských básníků a učenců, jenž vydal roku 1830 drobný almanah písní »Kranjska Čbelica« (t. j. Krajinská včelka), jemuž následovaly ještě tři ročníky, kdežto pátý vyšel pro censurní obtíže až roku 1848. V čele novému lublaňskému literárnímu hnutí stáli duchaplní světští vzdělanci Čop, Prešeren, Smole a Kastelec. Učený censor Matija Čop, jenž mluvil a psal všemi důležitějšími evropskými jazyky a znal důkladně evropské a částečně také orientální literatury, byl snad prvním Slovincem, jenž poznal bytost poesie jakožto umění. Co se týče esthetiky, byl stoupencem romantiků bratří Schleglů, ale jeho samostatný duch krácel v nejednom ohledu přes romantiky do bytosti poetiky. Pro předčasnou smrt († 1835) nemohl sice v pracích literárních zanechat mnoho ze svého duševního bohatství — dokončil totiž jen slovenskou bibliografii a dějiny písemnictví pro Šafaříkovy dějiny slovanských literatur — ale už jakožto přítel a mentor básníka Prešerna posloužil výtečně slovenskému písemnictví. Čopovým vedením dosáhl největší lyrik slovenský dr. Franc Prešeren (1800—1849) umělecké dokonalosti a vnikl do umělecké architektoniky tak, jako snad žádný jiný světový básník jeho doby. Prešernem vstupujeme rázem do kruhu světových literatur a to v době, v níž spisovná řeč slovenská ještě nebyla ustálena. Domovem byl Prešeren z Vrby u Bledského jezera, povoláním právník. Z drobné knížky krásných poesíí, vydaných teprve roku 1847, jeví se nám nešťastný jeho život, jeho názory o světě, v němž našel málo idealismu a poesie, jeho láska k slovanské vlasti a slovenskému jazyku. Mezi krajany svými nenašel Prešeren žádného pochopení, vyjma úzký kruh přátel ba jeho poesie byly příčinou ostrého boje duševních a částečně i světských »jansenistů« proti Krajinské Včelce, jež musela zaniknouti. Zajímavo jest, že prvním veřejným ctitelem Prešernovým byl Fr. Lad. Čelakovský v Č. Č. M.*).

»Kranjska Čbelica« byla určena jen vzdělaným kruhům; německy vychované Slovence měla upozorniti, že lze také ve slovenštině pěstovati romanticko-uměleckou poesii, což se nelíbilo Kopitarovi, ctiteli národní poesie srbské. (Pokrač.)

*) Vedle překladů jednotlivých písní, pořizených již Čelakovským, jsou poesie Prešernovy přístupné českému čtenáři v překladech J. Penížka, J. Boreckého a j.

Vojna.

Osmá kniha „Našich“ Josefa Holečka. — Pokračování.

»O já, o já«, zvolal Jan Semerák, »kdo by se byl nadál, že se v panu inženýru Uhlíkovi skrývá tak zapálený idealista! Domníval jsem se, že jste realista každým coulem«.

Odpovídaje na to, Uhlík ještě důtklivěji mluvil do starého Boudy:

»Idealism v literatuře je *conditio sine qua non*. Realism v literatuře sloužití musí idealismu. Je metodou a jako metoda znamená velký, včasný a nevyhnutelný pokrok. Já, jenž věčím ve vývoj i v umění, nemohu býti proti realismu v literatuře. Avšak v cizích literaturách už dělají z realismu školu, ano prohlašují jej za spisovné umění samo. To je blud, chyba, a já se bojím, že čeští spisovatelé ve své nesamostatnosti hned do této chyby vpadnou, až se opožděně s realismem obeznámí. Konkretná povaha českého jazyka zdála by se ukazovati na to, že v české literatuře zdravý realism vždycky musel míti své místo. Ano, zajisté by měl, kdyby se čeští spisovatelé starali poznati povahu svého jazyka a byli proniknuti přesvědčeným vědomím, že jen to dílo může býti dobré, ve kterém se v plnosti jeví povaha jazyka, kterým je sepsáno. Jazyk není spisovateli pouze materiálem jako mramor sochaři; jazyk básníkovi sám vnuká myšlenky a dává jim výraz. Obsah i forma básnického díla určeny jsou jazykem. Proto dobré dílo básnické může býti pouze domácí, národní. Tak zvané cizí směry je dobře znáti, neboť jejich znalost patří k rozšíření vzdělání, ale spisovatel se jim nesmí poddati natolik, aby se stal jejich napodobitelem a otrokem. Otročení cizím směrům není zvelebováním své literatury, nýbrž zradou na ní. Ono oslabuje duch národní a podrývá tvůrčí sílu národa, a když ta je vyvrácena, národ pozbývá přirozeného práva na bytí a znenáhla domrká jako světlo, kterému nepřilévají oleje«.

Jan Semerák nemohl se zdržeti, aby nepoznamenal: »Šovinismem nazýváme přílišnou a nekritickou národní sebelásku, kterou zde hlásáte, pane Uhlíku«.

Načež Uhlík předešlým způsobem:

»Žádného šovinismu v sobě nemám a názory, které vyslovuji, právě z toho vyplývají, že se na české věci dívám kriticky. Kritičnosti postrádá ten, kdo stav, který jest, vychvaluje tak, jak jest, nerozeznává jeho světla a stínu. Já ostře vidím světlo

i stín, ale bohu budiž požalováno, že světla tu je velice málo, a stín zaujímá skoro celý obraz. Ostře vidím, ostře posuzuji, ale miluji! Miluji český národ, miluji český jazyk!»

»I já!« zvolal Jan Semerák, položil si ruku na srdce a zdvihl oči. Uhlík sebou radostně škubl a radostně vzhledl ku svému starému příteli. Náhle mu bylo jako před lety ve Vratislavi, když navštívil Jana Semeráka, profesora protestantského bohosloví a oblíbeného kazatele, a když Semerák dal se mu, renegátovi, poznati slovy: »Kdo jsem? Čech, nešťastný nešťastím svého národa, Čech zoufalý, ale národa svého milovný a jemu do posledního dechu věrný, jakož v boha doufám!« A když Semerák oči spustil, potkal se s nimi pohled očí Uhlíkových, jenž se jim dosud vyhýbal.

Ani starý Bouda, ani žádný z těch, kdož tu stáli poslouchajíce, nepřidal: I já! Mílo jim bylo, co slyšeli, ale slyšeli to po prvé ve svém životě. Dotud nikdo ze starších nebyl svědkem, aby někdo tak horlivě, ano náruživě prohlásil: Miluji český jazyk! jako tito dva. Nejmladší pokolení už slyšelo o té lásce ve škole, ale představitelé jeho v skupině měli sluch jen pro žertíky farářovy.

»I já«, opakoval po Semerákovi tichý, zádumčivý hlas, podobný večernímu zašumění v koruně stromu.

Všichni se ohlédlí krom starého Boudy, Uhlíka a Semeráka. Za skupinu se byli nepozorovaně postavili bláznivý Viktor a zkažený student Kořínek. Viktora si založil svalnaté nahé ruce, nakročil pravou nohou a po svém způsobu hlavu kose schýlil na široká prsa, nedostatečně halená špinavými cáry někdejší košile. Vypadal, jakoby se byl hluboko zamyslel nad slyšeným a nebyl s to, aby se z myšlení probral. Kořínek vedle něho stál jako sloup. Hlava se mu svisle sklonila, jakoby stoje spal. Žádného účastenství nejevil, ale slovem »I já« prozradil, že poslouchá a rozumí. Lidé se podivili, že Kořínek i to slovíčko promluvil. Viktora a Kořínek nebyli v Chelčicích nevidanými hosty, ale Kořínek dotud nikdo neslyšel promluvit a neviděl hlavy pozdvihnout. Hlas Kořínkův, ač tichý, byl jasný a příjemný.

»Škoda ho«, pošeptala sousedka sousedce, »ten by byl pěkně zpíval u oltáře! Jen hlesl, a zaznělo to, jakoby se varhan dotekl«.

Teprve nyní obrátil se Uhlík ku svému mistru Janu Semerákovi a pravil:

»I vy, i já milujeme český jazyk. Ale kdo ještě? Miluje-li jej sám český národ, miluje-li jej měrou takovou, jaké je zapotřebí, aby na této lásce mohl založiti velkou a těžkou práci, která jej

očekává? Z přítomných se k nám dvěma žádný nepřihlásil kromě ubožáka, kterému rakouský středoškolský systém pomátl rozum. Vítězové bělohorští učili Čechy svým jazykem opovrhovati jako jazykem kacírův, a oni se nemohou k prudkému jeho milování povznést ani v době svého národního obrození. Bojím se, že strašným útlakem tehdejších navždy pokažen charakter Čechů, otrávena jejich duše, podryt kořen jejich národního života».

»Nikoli!« zvolal Jan Semerák ohnivě. »Život náš byl těžkými ranami ohrožen, ale není ztracen! Všecko bude napraveno, poznáme-li své chyby, napravíme-li je, a zůstaneme-li věrni směru svých dějin. Kdyby se mu naši předkové nebyli zpronevěřili, nebyli by si Ferdinanda I. zvolili za krále, nebylo by ani roku 1547. ani 1620. Ale přiznáváme-li se ku svým chybám, neruší se tím vina těch, kdož uložili o český národ a jeho vlast“. Přikloniv se k Uhlíkovi, pošeptal mu do ucha: »Pro bůh, příteli, odkud ten pessimismus? Tak beznadějně jste mluvil, když jste mne ve Vratislavi po prvé navštívil. Myslil jsem, že se mi podařilo nadobro vás předělat«.

Uhlík, jakoby neslyšel těchto slov, zádušně svěsil hlavu a hovořil pro sebe:

»Běda, že se to nezměnilo do dnešního dne! Do dneška mělo se něco státi, co by český národ vytrhlo ze lhostejnosti k mateřskému jazyku. Měli se objeviti mužové, kteří by všecko horlivé úsilí věnovali tomu, aby národ z této lhostejnosti vytrhli a naučili jej opět jazyk svůj milovati, ale zároveň pomocí toho jazyka vytvořili bohatý duchovní fond, aby národ měl i proč milovati«.

»V tom zase Metternich a Bach byli překážkou«, poznamenal Semerák, a Uhlík:

»Znám oba ty škůdce, z nichž prvý daleko je větší. Bach byl hlavou vládní reakce, jež po roku 1848, po roce revoluce, přirozeně se dostavila jak odliv po přílivu. Za Bacha každý věděl, že jeho éra nebude nekonečná. Ale nekonečnosti se podobala dlouhá vláda Metternichova a za ní se vytvořil systém na umělé krnění národů a českého především, jehož prospěšnost pro stát Metternich uznával, ale na druhé straně bál se možností, že by snad český národ sám v sobě mohl mít dosti rostné síly, aby rostl i bez dovolení vysokého gubernia a přerostl přes hlavu samému Metternichovi. Dobře je mi známo, jak se Metternich staral pomocí byrokracie, škol a c. k. vlastenecků, aby pocit karličí malosti přešel ve vědomí českého národa. »Co je malounek, to je milounek«, říkali Čechům, aby v nich vy-

volali beztepnotné uspokojení inferiorným stavem, ku kterému nyní odsouzen byl národ, jehož poslání ve střední Evropě bylo veliké a musí býti zas, nemá-li zaniknouti«.

»Poslání českého národa je velké, ale mravně velké«, popravil Jan Semerák. Uhlík nedada se másti, dále vyvíjel své názory :

»Co prospěje mluvit o velkém poslání, když není mužův ani jiných podmínek, aby bylo naplněno? «Velké poslání» v jednom případě může býti stkvělým ideálem, za nějž tisícové nadšeně do boje se vrhají a z části aspoň ho dosahují, a v druhém případě je to fantom nedokrevného mozku. U Čechů by nikdo neměl se zmiňovati o velkém poslání národa, dokud český národ se nevyvinul v jistou sílu. A toho dosud není. Co jsem právě řekl, mnozí Čechové cítí se mnou, zvláště učitelé mládeže. Doufajíce, že v ní probudí touhu po síle, nadšeně ji učí, jak silní a mocní Čechové bývali v dávné minulosti, že se jim žádný jiný národ nevyrovnal. Při tom dvojí chyby se dopouštějí. Jedné, že nadsazují na účet dějinné pravdy, což dříve nebo později bude mít za následek rozčarování; a druhé, že pozornost pokolení, které má býti připravováno k vystoupení na jeviště současných dějin svého národa, příliš odvádí od nynějška do vzdálené minulosti«.

»Historia vitae magistra«, podotknul Jan Semerák, v němž historik nedal se zapřítí.

»Vojsko silné, vykázněné, bojovné, vavřínův dychtivé dříve musí býti, než cíl boje. Až bude vojsko k boji způsobilé a připravené, cíl se mu dá sám sebou. Často zde potkávám vlastence bohumilé, kteří jsou plni dobromyslné víry, že z českého národa všechno dobré a slavné vyjde, jen počkat. A opakují to při sklenici piva každý večer, čekají leta, čekají desítky let, čekají celý život a nedočkávají se patrnější změny smutného stavu národa. A tito lidé sladce hekají, ani studení, ani teplí, ne zlí, ne dobří, neslaní a nemastní, s očima věčně nadějně upřenýma do neznámé budoucnosti, jsou v národě ještě nejlepším živlem. Vezmeme-li na tyto lidi měřítka konsumentů piva, ob stojí skvěle, ale povážíme-li je jako národní celek, běda! náš úsudek nebude moci být příznivý! Tu nabývám přesvědčení, že kopyta koní, na kterých se po Bílé Hoře liechtenštejnští dragouni rozjeli po českých vlastech, na kaši rozdeptali můj národ, na pouhou ethnografickou kaši, z níž nikdo neuhnete křemen. Říkám si, že tato měkká a řídká hmota nemůže býti ničím jiným, než jest, a přece mě pojímá dravý žal, že není jinak! Přece krvavými slzami lituji, že se českému národu v XIX. století do nynějška

nezrodili aspoň silní národní básníci, kteří by jej z chmurné a sychravé pobělohorské noci vyvedli na jasný, teplý jarní den nového života, jímž mučednický národ český obdařila nová doba. Cítím a jsem přesvědčen, že Čechové, měvši po bělohorské katastrofě a jejich následcích osudné neštěstí, že si je Metternich vzal na soustruh na trpaslíky, nejsou schopni velkého a těžkého boje politického; ale soudím, že by ani Metternich, ani Bach nebyli dovedli zabránit, a že by snad ani nebyli bránili, kdyby se Čechové náruživě byli věnovali pěstování svého jazyka a do té práce položili všechen svůj um i dar, všechnu sílu nadšení i čistotu idealismu. Český jazyk měl se v literatuře krásně rozvíjeti, básnické slovo mělo ochablé údy a čivy národa elektrisovati a nové síly v něm probouzeti, jež by později, až by vhodná doba nadešla, na jiných polích veřejné práce dobře se osvědčily. Krásná literatura u jiných národů považována jen jako umění a umění zas bývá tam pokládáno za dítko hmotného dostatku, ano přepychu. V našem národě krásná literatura od počátku tak zv. probuzení měla býti něčím neskonale vyšším a světějším. Jinde je krásná literatura ušlechtilou zábavou jemněji vzdělaných lidí; zde však musí být i žirným chlebem spodních vrstev společnosti, i sladkým pamlskem společenským vrcholům; jedněm se musí jeviti úrodným lánem, druhým libovonnou květinou; ale těm i oněm musí býti potřebna, ano nevyhnutelna. A zatím? Mezi českým národem a jeho literaturou není organického spojení, nýbrž nacházíme tu odcizení, jakého nikde jinde není, kteréžto odcizení vylučuje ten vzájemný blahodárný vliv, kterým národ působí na růst a rozkvět své literatury a literatura na povznesení svého národa. A ptám-li se, na kom větší vina, odpověď zní: na literatuře, na spisovatelích. Bůh to sud! Čeští spisovatelé, když se již rozhodli jimi být, jsou odkázáni na nevelký obrod českého jazyka. Jako český jazyk není držen velkou politickou mocí, jež je hlavní podmínkou světovosti jazyka, tak i českým spisovatelům je smířiti se s tou okolností, že jen na svém domácím působišti mohou býti dobří, i vynikající, ale brána světové slávy zůstane jim navždy zavřena, leda by byli tak malicherní, že by se domnívali býti světově slavnými, kdyby někdo jejich báseň, povídku, román převedl v nejbližší světový jazyk, tož německý. Když tedy čeští spisovatelé jsou tak nerozlučně připoutáni ku svému národu, jak je možno, že mu nejsou věrni a upřímní? Upřímnost jest vlastnost, bez které dobrý spisovatel býti nemůže. Ale zde nacházím neupřímnost na vrchol vyvedenou: neupřímnost k sobě i k národu. Při neupřímnosti nelze poznat ani duši národa, ani porozuměti jeho úkolům, ani

pochopti jeho snahy a tužby, nelze být ani bojovníkem za něj, ani jeho vůdcem. Zamčeno-li srdce neupřímností, kdož jej otevře, kdož jej otevře národním idealům, kdož je učiní citlivým ke všemu, co se národa týče, ke všem jeho strastem a bolestem i bédám? Či snad čeští spisovatelé, duši i srdcem národu se odcizující, sobě myslí, že dvojí vavřín si urvou, jeden od ciziny a druhý od svého domácího obcenstva, jež samo nemá ani ducha, ani vzdělání, ani soudnosti, ale vždy jest ochotno dlaně si potleskem zmozoliti, jakmile se ozve potlesk cizí? Kdyby salva takového potlesku zazněla kočujícímu komediantu, netěšila by ho, a český spisovatel po něm dychtí? . . . O, já vím, já znám podmínky ducha své práce, kterou jsou tu dány a s kterými dlužno počítati! Hluboce jsem procítil strašný stav, do kterého národ náš byl vržen po Bílé Hoře. Města i vesnice požehnuty, lid vyhnán za hranice a co zbylo doma ožebračeno, ztrýzněno, zmučeno a přinuceno hledati si bezpečí v lesích a slujích. Člověk byl Čechu vlkem a vlk přítelem. Žirné kraje proměněny v poušť a nad pouští se rozložila černá tma. Čech, po věky slunečného jasu nevidaje, přivykl tmě a oči jeho se jí přizpůsobily, jestliže jejich zrakový orgán docela nezanikl jako u macarata jeskynního. Na Čecha mrazem vanulo z ocelových mečů a krunýřů žoldáctva, rozestaveného po české zemi, aby na ní hlídalo pořádek a klid hřbitova. Zima na Čecha dýchala ze vši té dobrodružné, loupežné a zločinné cizoty, již jeho země dána na pospasy. „Však ten čas minul“, začíná verš v jisté vlastenecké deklamovance. Nikoli, neminul! České srdce dosud se nerozehřálo českým teplem, česká mysl dosud se nepovznesla k českému nebi, česká krev dosud je zmrazena v žilách a po česku se nerozproudila. A to musí být, má-li národ žítí plným životem, životem svým. To musí být! (Pokrač.)

Jaromír K. Pojezdný:

Z Černé Hory.

(Pokračování).

Z Bělehradu byli pozváni dva odborníci, aby vypracovali pro banku stanovy a jeden z nich, dr. Mil. Nedeljković (úředník Upravi fondova v Bělehradě) byl vládou přijat jako budoucí ředitel Hypoteční banky. Pánové všechno vypracovali, Nedeljković čekal delší dobu na Cetyni, kdy konečně dojde k otevření banky, až i on odcestoval a krásná idea zatím odpočívá.

O sumách, utracených při jubilejních slavnostech lépe pomlčeti. Nikdo neupírá, že vládce Černé hory zasluhoval při tak významných okamžicích oslavy co nejdůstojnější. Ale mohlo se to státi přece způsobem umírněnějším, což by zajisté chudou Černou Horu, která od ciziny očekává vždy pouze pomoc, v očích cizích hostů, kteří se na Cetyni sjeli, lépe odporučilo, než opravdové plýtvání penězi, které se v těch dnech ve velkém provozovalo.

Proslýchá se, že Černá Hora chce uzavřít již zase novou půjčku a že se zástupcem londýnského syndikátu, srbským obchodním agentem v Londýně drem. Jovanovičem, jenž zprostředkoval za řádnou provisi i poslední půjčku, se opět vyjednáva. Výsledky první „produktivní“ půjčky jsou zajisté málo uspokojivé — ale z nich možno už souditi na výsledky příští.

Neméně důležitá je otázka valutová. Černá Hora má za cirká 300.000 P. niklových peněz, za 1,400.000 stříbrných a 1,030.000 zlatých. S ohledem na malý počet obyvatelstva, z kterého velké procento se nemůže porovnat ani s naší chudou třídou, je cifra niklových a stříbrných peněz příliš veliká a dokazuje to také hromadění se těchto v kasách peněžních ústavů. A následky? Již po dva roky na př. nebyla u Podgorické banky žádná půjčka vyplacena v jiných penězích, než v samém niklu, poněvadž by se jich banka jinak nezbavila. Nejzajímavější při tom je, že pošta nikde nikl nepřijímá! Když pak dlužník přijímá za 5000 niklu, musí přivést koně, aby si to z banky odvezl. Táž potíž je i se stříbrem: v bance se ho nakupí v týdnů až za 30.000.

Bankovek a zlatých rakouských peněz je stále méně. Vedle těchto cirkuluje na Černé Hoře mnoho zlatých peněz z jiných států: anglických liber, italských lir, francouzských napoleondorů, tureckých lir, amerických dolarů atd. Tyto peníze se přijímají dle pevného, státem už před lety určeného kursu, jenž se ne-

mění. To má přirozeně za následek, že se na mnohých ztrácí a s jinými spekuluje.

Stát by měl svoliti k případnému měnění kursu. Ale zatím se stará jen o novou emisi stříbrných a zlatých peněz pro nové království, ač starých je posud nazbyt.

Dalo by se mysliti, že podobné poměry jsou neudržitelný. Ale rovnováha jakási se udržuje stále penězi z ciziny, hlavně z Ruska, jež v poslední době zvýšilo svůj příspěvek na vojsko a nově je vystrojilo, pak z Italie s novými družstvy.

Ovšem těžko jest, aby na Černé Hoře rostl průmysl, když i poměry všeobecné nejsou mu příznivé, ač přece by bylo zlepšení možno. Černá Hora je země převážnou většinou hospodářská, v nížinách Morače, Rěky, u Adrie je neobyčejně plodná, rodí hojně kukuřice, pšenice, tabáku i brambor, výtečné víno, olivy, fíky, granátová jablka, hrušky, ale úroda nestačí obyčejně ani ku vlastní potřebě. Dovoz je stále větší než vývoz, který ve zprávách rakouského vicekonsulátu v Baru*) vykazuje podivné skoky. Původ jejich dlužno hledati vždy skoro v neúrodě oliv, hlavního to vývozního prostředku černohorského. Data jsou sebrána pouze pro nejbohatší dva přímořské kraje Bar a Ulciň, ale možno si dle nich učiniti představu i o ostatní zemi, poněvadž větší část zboží dovezeného i vyvezeného jest určena pro vnitrozemí nebo pochází odtud.

V roce 1904 vyvezeno 1693 q v ceně 298.870 K, roku následujícího 3378 q v ceně pouze 173.091 K. Rok 1906 již zase 11.627 q v ceně 485.971 K, poněvadž minulého roku se olivy neobyčejně vydařily, načež hned následovala neúroda a klesnutí vývozu na 1000 q v ceně 120.009 K. Poslední rok 1908 vykazuje 2775 q v ceně 452.140 K.

Naproti tomu dovoz je dosti značný a z 80—90 proc. pramení se z Rakouska.

V roce 1904	dovezeno	12.233 q	v ceně	359.380 K
„ 1905	„	11.424 „	„	786.545 „
„ 1906	„	25.943 „	„	1,117.883 „
„ 1907	„	18.042 „	„	1,167.240 „
„ 1909	„	12.100 „	„	1,190.900 „

Vyváží se hlavně tabák, surové kůže, vlna ovčí, sušené ryby (škorance), vavřínové listí, olej olivový a ovce. Ostatní všechno, jmenovitě průmyslové předměty se musí dovážeti i obilí. Ale bylo by možno leccos tu vyrovnati. Předně rozumnějším využit-

*) Jiných oficiálních zpráv není; ani říšsko-německé ani francouzské, ani anglické konsulární publikace nemají o Č. H. zmínky.

kováním půdy by bylo lze zvýšiti její úrodnost. Pečlivějším pěstováním a připravováním vína i oleje jejich jakost, která není valná. Víno, jmenovitě z okolí Crmnice se považuje za nejlepší, ale kdyby se s ním zacházelo racionelněji, bylo by schopno konkurence i vývozu. Dle dosavadního způsobu výroby se brzy kazí a nevydrží, pak má i natrpklou příchut. Stejně také olivový olej by mohl býti lepší, kdyby se nenechávaly plody přezráti, až samy se stromů padají. Pak je teprve sesbírají a bez třídění zcela primitivně lisují. Ovocnictví si téměř nikdo nehledí, nových stromů nesází, ač by jmenovitě hrušky, nádherné chuti, fíky a broskve v blízké Dalmacii našly jistě odbyt.

Černá Hora jako stát převahou zemědělský musí tímto směrem se vyvíjet, sama sil svých využítkovat, než přijdou cizinci. Zaryli se jí už do boku se strany nejpřístupnější a nejměkčí, od moře. Italská společnost se v Baru usadila a železnou rukou sahá až do vnitra země. Zatím jen k jezeru skaderskému, ale to ji nezastaví, aby v dohledné době nesáhla až do lesů kolem Nikšiče a nepokračovala ve zhoubném díle pustošení, které před stoletími prováděli páni Adrie, Benátčané.

Anonymní družstvo, Compagnia d'Antivari se sídlem v Benátkách je nyní jedinou cizí velkou společností, která chce z Černé Hory vyssáti co jen možno. Pod zdánlivým prospěchem země se kryjí nejziskuchtivější záměry. Staví přístav v Baru, vystavěli železnici z Baru do Viru, provozují plavbu na jezeře skaderském a zmocnili se i nejvýnosnějšího pramene příjmů, tabákového monopolu. Jak mohla jedna společnost tolik podniků soustřediti ve svých rukou za tak nevýhodných podmínek pro stát, jest nezasvěceným záhadou. Zasvěcení šuškaří cosi o zaprodaných duších Vláda jí vystavuje nejlepší vysvědčení, ale lid společnost činí zodpovědnou za všechnu bídu i neúspěchy, jež jej potkávají. Vidí v nich cizince, kteří vydírají jak v prodeji tabáku, tak i lístků jízdních, zavádějí v jejich zemi cizí řeč, nedisponují dostatečným materiálem ani úřednictvem, jednají hrubě, nevycházejí obyvatelům vstříc, jsou příčinou četných sporů a stížností.

Smlouva s onou společností byla jedním z posledních činů neústavního ministerstva a podepsána prý bez vědomí — ministerského předsedy.

Když dřívější společnost, jež udržovala plavbu na jezeře skaderském: „Anglo-Montenegrin trading Company limited“ se sídlem v Podgorici učinila úpadek, utvořilo se roku 1904 ihned konsortium italských kapitalistů (Sindacato italo montenegrino) s kapitálem 4 mil. fr., které téhož roku obdrželo privilegium

k plavbě na jezeře a koncesi k stavbě přístavu Baru a železnice, pouze s tou podmínkou, že se postarají o lepší spojení mezi Virem a Plavnicí. Nová společnost převzala v měsíci září 1905 některé lodě dřívějšího družstva »Danici« o 25 tunách, »Neptuna« o 40 tunách, zakoupila i stará skladiště a ve starých kolejích, ještě hůře počala pracovati. O spojení s plavnicí se postarala tím způsobem, že třikrát týdně (teprve od 12. dubna 1910 šestkrát) nechávala se přiblížiti k parníku, který denně mezi Skadrem a Virem jezdí, jenom k ústí řeky Zetice, nedaleko Plavnice a přibírá cestující na otevřeném jezeře z prosté bárky. Loď je špinavá, otlučená a nejvýš podezřelá. Ale obsazena bývá vždy hojně.

Koncem roku 1905 počato i se stavbou úzkokolejné dráhy, systému Decauville, první na Černé Hoře, a zároveň s úpravou přístavu, což je spojeno také s regulací bystřiny Rikavace, do zálivu barského spadající.

Dráha byla koncem roku 1908 s nákladem asi 3 mil. franků dohotovena a odevzdána dopravě. Počíná u samého ústavu a vede po úpatí vrchů Rumije, Lonace, přes ves Popovič, Zubac, Tudjemil k sedlu Sutormanskému, které ve výši 650 m provrtává tunelem 1280 m dlouhým, odkud klesá přes Limlijani, Boljeviči do Viru u jezera skaderského v délce 42 km.

Dvě lokomotivy nového typu o 150 koňských silách s maximální rychlostí 30 km za hodinu byly objednány z Německa a jedna stará, zároveň s 18 nákladními vozy a 12 osobními z roku 1884 je původu belgického. Stoupání obsahuje někdy až 40 pro mille a vysoké náspy s krutými serpentínami nepřispívají mnoho ku bezpečnosti jízdy. Osobní vlak jezdí pouze jednou denně sem a tam asi dvě hodiny, nákladní dle potřeby a dosud nedošlo k žádnému neštěstí; ale nebývá cestujícím příliš volno v kolébajícím se vozíku, jenž je připojen přímo na lokomotivu. Jízdné z Viru do Baru obnáší v III. třídě 3 Perpery a v I. dvojnásobný obnos; druhé není.

Železnice tato má či lépe mohla by míti veliký hospodářský význam pro obchod černoohorský, když by zlevněla a uspíšila dopravu zboží od moře do vnitrozemí k Podgorici, která dosud se dala velkou a obtížnou oklikou buď z Kotoru přes Cetyň, nebo po Bojaně do Skadru. Letošní rok také zaznamenává klesnutí dopravy přes Cetyň, kdyžžte vláda sama nedovoluje kromě poštovních zásilek touto cestou zboží dopravovati, aby podporovala italskou společnost. Ale tato obstarává tovary jí svěřené nejvýš nedbale, nechává je celé dni povalovati ve špatných skladištích, nebo i pod širým nebem, takže se zboží kazí; společnost

za ně neručí, tedy je jí zcela jedno, kdy a v jakém stavu konečně kupec v Podgorici svou objednávku dostane. Nestane-li se v tomto směru náprava, jsou mnozí odhodláni, znova si vymoci dopravu přes Cetyň a italskou společnost bojkotovati. Tato se zatím o rozhořčení domorodců málo stará a u vědomí, že má vládu za sebou, jedná jak sama chce a na dráze vydělává. V září l. r. zastavila dokonce i dopravu zboží z Viru do Plavnice. Dodává zboží jen do Viru a odtud se musí každý postarat o další obtížný převoz buď přes jezero nebo přes Řeku sám. Nová skladiště v Baru jsou výhradně pro novou italskou obchodní společnost; ostatní musí pouze skladištní poplatky zapravovati, aniž by zboží měli pod střechou. Když všechny stížnosti nic nepomáhají, počínají obchodníci nyní zboží dopravovati přes Oboti.

(Pokračování.)

Jan Janča:

Rok 1909 a dnešní stav české otázky dolnorakouské.

(Pokračování).

Deputace uvedena byla k ministerskému předsedovi místo presidentem poslanecké sněmovny Zázvorkou a poslancem drem. Drtinou dne 14. října v poledne. Předseda dolnorakouského odboru Národní rady české dr. Drozda jako mluvčí deputace poukazoval na obrovské rozčilení českého lidu a žádal, aby vláda nepřipouštěla porušování státních zákl. zákonů protičeskými zákony zem. sněmu. Dr. Drtina vyslovil podivení své nad tím, že vláda spolupůsobila na protičeských předlohách a varoval před pokračováním na cestě nastoupené. Baron Bienerth zapíral své spolupůsobení na předlohách a pravil, že vláda bude se pohybovati v mezích, předepsaných jí státními základními zákony. V živé debatě, která pak nastala, upozornil red. Janča podobně jako před ním první řečník deputace na obrovské rozčilení lidu a dodal: „My jsme se snažili s největším napjetím sil udržovati klid. Budou-li však jazykové zákony předloženy k sankci, pak nám nebude už možno rozčilený lid udržeti. Vaše Excellence ví, kam takové rozčilení vedlo v Haliči. Kam to má vésti zde?“

Ministerský předseda baron Bienerth opakoval ještě svá slova, že vláda bude se pohybovati v rámci státních základních

zákonů, načež postaviv se do posy hrdiny zvolal: »Pak miřte na mne!« a propustil deputaci. Ještě téhož dne zahrál si ve večerníku »Neue freie Presse«, kterou osobně informoval, na mučedníka, kterému bylo hrozeno zastřelením.

Říční výbor informován byl už před touto audiencí, která pak způsobila v celé říši tolik neodůvodněného rozruchu, že vláda předloží přes protest českých ministrů návrhy podaných zákonů k sankci a průběh audience jej v tom vědomí ještě více utvrdil.

V.

Události příští následovaly pak rychle za sebou.

Dne 14. října přijaty byly protičeské zákony na sněmě dolnorakouském, následující dny podobné zákony také na třech ostatních alpských sněmích.

Dne 28. října dostavili se na pozvání dra. Luegra na vídeňskou radnici do schůze německých předáků ministerský předseda baron Bienerth, a ministři dr. Weisskirchner, hr. Stürgh, baron Haerdtl a dr. Schreiner a zde oznámil chef kabinetu, že návrhy alpských zákonů předloží k sankci. Pak jednáno bylo o tom, jakou parlamentární situaci sankce ta vyvolá (poslanecká sněmovna už zasedala) a umluven taktický postup.

Dne 29. října pozval baron Bienerth k sobě předsedy klubů Slovanské Jednoty dra. Kramáře, Udržala, dra. Hrubana, dra. Šusteršice a Ploje a oznámil jim, že vláda předloží k sankci protičeské zákony alpských sněmů. Jmenovaní poslanci po tomto sdělení beze slova odešli a prezident dr. Pattay dle předchozí úmluvy odročil poslaneckou sněmovnu až do písemného oznámení příští schůze.

Dne 30. října usnesla se ministerská rada hlasy německých a polských (!) ministrů a přes písemný i ústní protest ministrů českých na předložení zákonů alpských k nejvyššímu schválení. Ministři dr. Bráf a dr. Žáček podali okamžitě už předem připravenou demisi.

Dne 1. listopadu podepsal císař vlastnoruční listy, kterými oba české ministry v milosti propouští a současně udělil sankci alpským zákonům.

Dne 3. listopadu přinesla »Wiener-Zeitung« ve své úřední části oba propouštěcí listy a současně sankci protičeských zákonů, které téhož dne nabyly platnosti.

Český národ byl ponížen a uražen. Česká otázka dolnorakouská ovládla celou politickou situaci národa českého. Dne 3. listopadu, tedy téhož dne, kdy vídeňský úřední list oznamoval

propuštění českých ministrů a sankci protičeských zákonů, sešli se v místnostech Národní rady v Praze všichni čeští poslanci a za předsednictví předsedy Národní rady české dra. Podlipného pojednali o situaci, která teď nastala. Schůze vydala manifest proti alpským jazykovým zákonům. Bar. Bienerthovi v něm vytkáno, že kapituloval před uměle rozčilovanou ulicí a vysloveno: »Češi vzdávají se veškeré naděje na rakouskou spravedlnost a zákonitost, oni stavěti budou na síle národa a provozovati tím usilovněji státoprávní a národní politiku«. Ku konci manifestu vyslovuje se absolutní nedůvěra vládě a ohlašuje se nejostřejší boj. Načež se prohlašuje: »S ministerstvem, které projevilo své nepřátelství k českému národu tak cynicky, promluvila česká delegace své poslední slovo«.

Vláda Bienerthova vehnala politickou situaci na ostří nože, ale německá furie nebyla alpskými protičeskými zákony nasytlena, nýbrž zuřila a zuří proti Čechům dolnorakouským dále. Německé listy prohlašovaly, že sankcí zákonů těch nastane v Dol. Rakousích a v sídelním městě národní klid a mír. Ale jaký to klam! Sankce protičeských zákonů vytvořila v Dolních Rakousích rázem nejen pro Čechy, ale i pro Němce úplně novou situaci. Němečtí radikáli přičítají zásluhu o ně sobě a domáhají se politického primátu v zemi, obviňují křesť. sociály, že nevystupují dosti ostře na prospěch obhájení německého rázu Dol. Rakous a sídelního města Vídně. Křesť. sociáli snaží se podat důkazy, že němečtí radikáli nemají pravdu a tak bijí se strany německé dnes na půdě alpských protičeských zákonů o panství ve Vídni a na dolnorakouském venkově. Češi jsou při tom zrnem mezi dvěma mlýnskými kameny. Předvídaný a očekávaný národní mír a klid v zemi se nedostavil.

VI.

Jest češství dolnorakouské lonskými násilnostmi rozdrceno? Na tuto otázku nutno odpověděti záporně. Násilí ulice a úřední persekuce měly zcela opačný výsledek, než Němci a vláda očekávali. »Jako myši musí Češi zalézt do svých děr a neopovazovati se na veřejnost« — tak ušlechtilé psaly za protičeských bouří německé denníky ve Vídni. Češi nezalezli, opovážili se na veřejnost, v utrpení otvrdli a vyrostli. Kulturně ztratili pouze potud, pokud z nedostatku místností nemohl divadelní ochotnický spolek »Pokrok«, jenž po léta byl ve Vídni náhradou za stále české jeviště, pořádati svého pravidelného cyklu činoherních

představení a pokud z téhož důvodu ochabla také činnost převecké župy dolnorakouské. Ale jinak vzrostlo češství dolnorakouské a zejména vídeňské kulturně a hospodářsky.

A hlavně hospodářsky.

Byl-li v dřívějších letech dáván českému hnutí dolnorakouskému podklad více kulturní, postaven byl v posledních letech celý život náš na základy hospodářské a tu na prvním místě finanční samostatnosti. Vědomí, že finančně silní a neodvislí stanou se snáze také národně, politicky a kulturně silnými, zakotvilo se hluboce ve vůdčích kruzích českých ve Vídni a na tomto vědomí a na tomto základě budována jest dnes celá naše národní budova. A s plným zdarem.

Bylo vidět hned počátkem, že za těch okolností nedá se od němu mnoho očekávat, ač tehdy ještě obstrukce německá byla daleko na obzoru. (Pokračování).

Dr. Mil. Hýsek :

Vladimír Šťastný.

Základním rysem, který dnes čtenáři vynikne z uměleckého portrétu moravského básníka a redaktora Vladimíra Šťastného, jest jeho básnická nemožnost, spojená s programově-dogmatickou náboženskostí. Viděli to již jeho vrstevníci, pokud nebyly jejich oči zakryty kamaraderií nebo neupřímností, a jejichž srdce dovedlo vycítiti ve veršované mluvě teplý hlas básnického posvěcení: Rudolf Pokorný referuje v pražské Umělecké Besedě o nejlepší z knih Šťastného, o „Kytce z Moravy“, prohlásil způsobem, jenž nepřipouštěl pochybností, že jest její autor „patrně lepším katolíkem než básníkem“, a že Bůh a množství zázraků „pomáhají sice jeho hrdinům, ale nepomáhají jeho básním“, a mladý Moravan Hynek Babička v cyklu „O české literatuře“ v „Koledě“ Šťastného při příležitosti téže sbírky spojuje s náboženskou poesí Sušilovou, a třebaž ze Sušilovy školy literární ho klade nejvýše, vytýká jeho básním tolik nedostatků, že umění pod nimi vlastně docela mizí. A viděl to i Vladimír Šťastný sám. Nejen že tvrdil veršem řadu let po Babičkově rozboru a Kosinově odsouzení nebásnického, triviálního rázu veliké části české literatury náboženské (v Čas. Matice Moravské 1877), že

„náboženství nejvyšší jest poesie,

ale poesie — není náboženstvím“ (Obzor 1893),

nýbrž sám nejlépe svoje literární dílo charakterisoval, neznaje snad ani dosahu těchto slov, jako neumělecké, jako potištěný, bezvýznamný papír, když zval v knížce „Hory a doly“ (1894) čtenáře k četbě v úvodních slokách:

„Podej mi ruky, — na té pouti svojí,
neboj se, nevstoupíme na Parnass;
mají tam vojnu a my nejdeme k boji,
a nás by vítali tam sotva as“.

Proč se tedy dnes, kdy Vladimír Šťastný už ani nežije (zemřel v srpnu r. 1910), vrací literární historik přece ještě k jeho dílu, když i jím samým jest prohlášeno za mrtvé, a proč unavuje sebe i čtenáře jeho rozbořem, proč vůbec vyslovuje jeho jméno mezi básníky?

O „Kytce z Moravy“ psali také dva vynikající moravští mužové: Jan Kosina do „Časopisu Matice Moravské“ a Vincenc Brandl do „Obzoru“. Oba — i Kosina, jenž tak bystře dovedl u Vrchlického rozeznati světlo od stínu — psali z uznáním, skoro nadšeně, a Brandl dokonce hájil Šťastného proti výtkám Babičkovým, vyvracel je a Šťastného se snažil vyličiti jako básníka opravdového a vzácného, k němuž má i národ svoje povinnosti. A recenze tyto nebyly bezvýznamné, poněvadž nebyly pouhým projevem jednotlivců, nýbrž svůj názor přímo diktovaly celé Moravě a víc, diktovaly jej veškeré české mládeži, jež se z Kosinovy a Bartošovy „Malé Slovesnosti“ na středních školách Šťastného učila znát jako vynikajícího básníka a uměla jeho básně nazpaměť a jež na koncertě nadšeně zpívala jeho studentské písně, pěkně komponované Al. Vlkem; všeobecné toto mínění, nezeslabené nijak mlčením lidí, kteří Šťastného jako nic neznámého spisovatele prostě ignorovali, způsobilo, že se v posledních letech dokonce mluvilo o povolání Šťastného jakožto repraesentanta literární Moravy do panské sněmovny. Nejen to: Šťastný byl redaktorem moravského časopisu „Obzor“ a plnil jej duchem svým a svých přátel — byli to většinou kněží a z laiků lidé nejvšs konservativní — a že v moravském ovzduší „Obzor“ byl velmi rozšířen a že za ním stáli mužové velkého vlivu, mnohem více než leckterý vynikající politik či vědec působil na utváření se kulturního života v české Moravě. Proto je nutno ho literárně portrétovat.

* * *

V jedné z povídek mluví Šťastný o svém dětství: jak v rodné vsi (Rudíkově na Velkomeziříčsku, kde se narodil roku 1841) působil na jeho duši kaplan Špirk, vlastenecky jak jej

probudil otec, místní učitel a později spisovatel hospodářských článků; jak šel na studie (do Jihlavy, potom do Brna) za určitým cílem, aby se totiž stal knězem, a jak nikdy ani jiného přání vzhledem k budoucímu povolání neměl. V Brně vlivem Procházkovým na gymnasiu se stal ctitelem Sušilovým a tím více, když byl v semináři jeho žákem a když po krátkém kaplanování venku přišel do Brna, kde se brzy, šestadvacetiletý, stal katechetou na nově založeném českém gymnasiu. Jako student začal česky básnit a první verše otiskl r. 1859 v kalendáři „Moravan“. Jejich vznik a duch není bez významu: rajhradský nadšenec Method Halabala vypsál premii na nejlepší akrostich na slovo „Moravan“ a Šťastný se vedle jiných (nynějšího olomouckého arcibiskupa Bauera, Fr. Brzobohatého, Jana Bílého, Kuldy, Soukopa a j.) přihlásil hned dvěma básničkami; mluví-li se v nich, zcela prosaicky a neuměle, jen o moravanství (závěr druhé jest: „jsem duší tělem Moravan“), první vyznívá také Sušilovským zabarvením: Nám buď heslem: „V Bohu, vlasti spása!“ — a to jest obsah a smysl vší následující poesie Šťastného. A psal-li tyto drobnůstky mladý ještě gymnasta danou formou a na dané thema, k němuž jen hledal slova a rýmy — všechno, co básnil později, jest nesamostatné hledání slov pro daný obsah a jejich stavění do dané, někde odkoukané formy.

Subjektivní lyrika Šťastného je nesrdečná, nikterak citová nebo náladová, její kořeny jsou přesazeny z půdy života, jež je kyprá a bohatě zavlažená pod lesním mechem ve stínu starých stromů nebo horká, rozpukaná na holých stráních, bičovaných slunečními paprsky či prudkými větry, do malé zahrádky před okny katolického duchovního, jemuž je cizí lákání světa a ďáblovo a jenž při modlitbě breviáře a myšlence na odměnu věčnou neprožívá prudkých krisí, nezná velkých vášní a filosofické myšlenky zapuzuje jako zbytečné a marné. Sušil vydal moravské národní písně, mezi nimiž jsou perly lyriky, a Frant. Bartoš, kolega Šťastného na ústavě, nadšeně nechal planouti svoje oči, mluvil-li o nich. U Šťastného není jejich vlivu, ač některé upravil a ač se někdy snažil básnit v jejich „duchu“. V tom ohledu jsou první jeho básně, z nichž výběr vydal roku 1869 v knížce „K v í t í m á j o v é“, přímo briskní, a léta pozdější nic na tom nezměnila. Začátkem let osmdesátých začal tisknouti v „Obzoru“ a ve sbírce „Hory a doly“ (1894) vydal výběr ze své lesní lyriky. Les zabral mnoho místa v Hálkově „Z při-

rody“ a Heyduk mu věnoval celé svoje „Lesní květy“; Šťastný jde jejich stopami, ale kde jest množství dojmů obou těchto básníků, kde naivní radost, rozkošnické mazlení, pantheistické opojení a splynutí s celým tím šumným, vonným, temným, tajemným okolím, Šťastný v lese vidí chrám, ve kmenech sloupy, přimyslí si sem oltář a svíčky, les nechá zpívati díky a chválu svému Hospodinu — zkrátka udělá jej katolickým a jako ptáka, volného a krásného na svobodě, zavře do klece svých pojmů a představ, aby pozbyl všech půvabů . . . Nekonečno vidí pod zorným úhlem konečna, přírodu s hlediska lidského díla. Z lyrika se stává didaktikem, z kronikáře svých nálad rhetorem.

Didaktika jeho směřuje k jednomu cíli: k tomu, aby získal čtenáře katolictví. Tím se liší od Jablonského, jemuž běží jen o náboženskost a jenž prohlašuje, že jest napřed Čechem a potom katolíkem. Cestu Šťastnému ukázali jeho učitelé, nejen básníci, nýbrž i ideoví, Sušil a Soukop. V jubilejním roce cyrillo-methodejském byl Šťastný bohoslovcem posledního roku a docela se dal strhnouti jeho nadšením. Cyrillo-methodejství se mu však nestalo mořem, v němž by byl utonul jako na př. Soukop, nýbrž si zachoval rozhled i rozum a šel přesně dále, ke katolictví ryze římskému, dnešnímu, jehož se stává nejen vyznavačem, ale propagátorem až demagogickým. Nešel tou cestou sám, šla jí celá Morava, a vývojovou jeho linii lze vyjádřiti formulkou od cyrillo-methodejství ke klerikalismu.

Šťastný nejen přeložil veršem T. Kempenského „O následování Krista“, jako před ním už Josef Holásek, a formou Jablonského „Moudrosti otcovské“, ideově ovšem s právě vylíčeným rozdílem, začal pro „Obzor“ roku 1882 básnití kratičké básničky do „Besedy“, z nichž výbor vydal r. 1887 pod názvem „Drobné květy“ a v nichž pokračoval skoro na samý konec života — jsou to více méně bezcenné rýmováčky o katolické dogmatice a morálce s častým ostnem proti moderním myšlenkovým proudům — ale ve službu tohoto názoru postavil i svoje básně epické, ballady a legendu.

V národních písních moravských, jak je vydali Sušil a Bartoš, obě tyto formy zaujímají nemálo místa. Jimi byl na tyto látky Šťastný upozorněn zajiště v první řadě; Bartošova záliba pro vše, co souviselo s lidem, měla rozhodně i na jeho důvěrného přítele Šťastného vliv nemalý. Že běře látky z lidu, zdůrazňuje několikrát, tak na příklad v úvodní básni ke „Kytce z Moravy“:

„Kytku jsem uvil z moravského kvítí,
jak na těch horách našich plá a svítí,
jak v srdci lidu zakvétá a roste,
třeba jest barvy nehrdé a prosté“ . . .

a k četným básním poznamenává, že jejich látka je lidová. Sušil pokládal za nejlepší četbu pro lid životy svatých a do dědictví nechtěl světských knih přijímati; v jeho duchu básnil tedy Šťastný svoje legendy a lidové pověsti o poutních místech. Na prvním místě jsou zde ovšem legendy cyrillo-methodějské, jimiž vyplnil velkou část „Kytky z Moravy“ (1879) a „Hlasů a ohlasů“ (1892) a jichž jest velké množství roztroušeno na stranách „Obzoru“ a kalendáře „Moravana“. Není snad rysu ve vypravování o slovanských apoštolech, jehož by byl Šťastný nesbásnil, a to nejen jak je zachováno v nejstarších památkách, nýbrž i jak je nakupily na obě tyto osoby a místa, kde žili věky pozdější. Jako u Soukopa a Sušila i zde vystupuje do popředí kult Velehradu, a často, zdá se, jsou Cyrill a Method jen staffáží této úcty, ne jejím důvodem, nýbrž jen oporou, prostředkem propagace, a vystupuje tato okolnost čím dále, tím zřetelněji. Apeluje se tu znovu a znovu na naše pokolení a pruty Svatoplukovy a osud celé Velké Moravy jest pak význačným momentem v básnickových látkách. Nejprve cyrillo-methodějským měří české dějiny; vše, co v nich nemá k němu vztahu, jest bezvýznamné, a co stojí proti němu, je zhoubné. Proto vyličil veršem osudy Velké Moravy a proto ostatní české dějiny jsou mu neznámou zemí — podivuhodno, že moravští kritikové, kteří stále volali k pražským básníkům, aby si všimali domácích dějin, nic nenamítli proti cizokrajným legendám Šťastného, českou historii, až na několik tendenčních povídek docela ignorující ho! A tak Šťastný po stopách Sušila a Bílého zkresluje naši minulost: v básni „Bouře“, v níž pěvec s cimbuří Buchlova vidí celé české dějiny, volá vlast na Husity:

„Žižko, Prokope!

k válce neblahé váš prapor zve;
věnec slávy, jež jste pro mne spletli,
korunou se stal mi trnovou —

— — — — —
Kalich váš ach skytá otravinu,
mír a spása z něho nezáří . . .“

ale, jak bystře už Babička upozornil, nic neví o válce třicetileté a jesuitech. „Pan Jiskra z Brandýsa“ se svým vlastenectvím je v celé knize živlem cizorodým, nepochopitelným.

Velmi četné jsou za to legendy o katolických světcích, bratru Serapionovi, Marii Maxmilianě Hohenzollernské, sv. Zitě atd. V nich Šťastný zdůrazňuje hlavně zázraky a kupí je se zápallem přesvědčeného člověka. Zázraky ovšem vybírá také z českých pověstí, a to „moravské kvítí“, o němž mluví, nejsou než slzičky Panny Marie — náboženská vypravování. Jen to bylo pro Šťastného ve výběru rozhodujícím.

V „Malé Slovesnosti“ je na ukázkou různých básnických druhů uvedeno několik prací Šťastného. Jakoby je byl básník pro Bartoše. Alespoň podstata všech jeho básní s výpravnými látkami je v naprosté shodě s theoretickými zásadami, jež hlásala „Malá Slovesnost“. Akcentovala-li se zde národní forma: Rukopisy a Erben, podléhá jim Šťastný úplně. V „Kytce z Moravy“ zvláště jsou celé parafrase Rukopisů, vystupuje tu Záboj, Slavoj a celá řeč je jejich napodobením („Hoj ty šedý reku, hrade tvrdý — kde jsou časy, kdy tvůj prapor hrdý — v slávy slunci vanul s cimbuří?“) a v některých básních je kopírován Erben tak, že už není možno mluvit ani o vlastním majetku :

„Uprostřed jara prvních vnaď
pust byl a mrtev Březník hrad.
V nádvoří nezněl zbraní třesk,
v komnatách smutek, v chodbách stesk.
U okna paní seděla,
v modravou dálku hleděla,
slzami líce smáčela.

„Ach Bože, dobrý Bože můj!
při choti mém svou mocí stůj;
a pakli není více živ,
buď jeho duši milostiv.
Fial jsem prvních kytici
připjala k jeho přilbici,
když ho zval k boji králův hlas.
Fialky vonné kvetou zas,
dávno již skončen s Turky boj,
vrátil se z Uher králův voj,
choť můj jen zůstal v cizině,
kamenem v mořské hlubině.
Matičko Boží, láskou svou
potěš mne matku ubohou!“ —

Slyš! zavzněl roh — a zdvižen most,
jaký to pozdní na hrad host?“ („Výkup“).

Čítuji úmyslně delší část a není ani nutno vadle citovati začátků Erbenových „Svatebních koší“, aby bylo patrno, jak je přímo opisováno a to nejen řeč, slova a jejich tok, ale i celá scenerie — a vydáváno za vlastní báseň. A stejně je tomu i ve „Zdi Boží“, ve „Vojínově kolovrátku“ i jinde, kde napodobení Erbena, Nerudy a Hálovy je víc než napodobením. To byly vzory, na něž ukazoval Bartoš, a že vědomě za nimi šel i Štastný, ukazují kritiky, jež psal pod svým jménem a pod pseudonymem Josef Ruda do moravských časopisů: kritikuje básně Vránovy, prohlašuje, že je „nejlépe, je-li jádrem pohádky nějaká ethická myšlenka, jako u Erbena“, a v referátu o J. Vl. Hrubém odsoudil vývoj české romantiky pomáchovske a žádal, abychom „vrátili se k opuštěným luhům domácím a zapěli zase od srdce k srdci řečí vlastní, jasně a zvučně, jako Záboj pěl a Kollár, Erben, Čelakovský“ a v nekrologu Nerudově, odsuzujícím jeho liberalismus, podepisuje, co Neruda řekl o českém umění. On sám, na několik málo výjimek, na slovenskou pohádku na př. „O dvanácti měsíčkách“ (necítíte zde vlivu Erbenova „Zlatého kolovratu“ a Soukopovy „Macochy“?), byl českým jen řečí — obsah jeho básní a jejich duch je zcela cizí, romantický, ale nenáleží ani romantice přítomnosti, nýbrž minulosti, středověku. Cyrillo-methodějství Štastného ústí v nejnižší pověře. Věřící v psychologické nemožnosti, že lupiči se nechají obrátiti kázáním přepadeného mnicha, že na matčinu prosbu obrátí Panna Maria jejího syna, vůdce zbojníků, hlasem zvonů, abych neuváděl nemožnosti větších. „Ethickou myšlenkou“ jest všude návrat k církvi.

A tak na konec on, jenž sice ani dříve nedovedl zbásnit tak krásnou náboženskou látku, jako je biblické vypravování o „Svatých třech králech“ (1872), pro poesii samu, ale jenž přes to, že zde není roztomilé naivnosti nové hry K. Maškovy ani horoucího patriotismu hry „Betleem Polskie“ Lucyana Rydla, a že zde vyzdvihuje hlavně hříchy a zlé svědomí Herodovo, vytvořil ve čtyřech odděleních této vánoční hry na svou dobu dílo dosti pozoruhodné, stává se propagátorem nového klerikálního hnutí. Roku 1878 byl v Brně založen časopis „Obzor“ a od roku 1882 je tu Štastný podepsán jako redaktor. První jeho ročníky mají ráz lidový a více zábavný než náboženský, ale v letech devadesátých stále více v něm glossuje Štastný, jenž ostatně podobné články psal do „Hlasu“ už od let šedesátých, český život, píše v něm i epigramy, vesměs věnované svobodným myslným lidem, sám obstarává většinu nutných jubilejních statí,

týkajících se všech oborů lidské činnosti (o objevení Ameriky stejně jako o původu ruského nihilismu, encyklikách Lva XIII. či české lidovědě atd.) a znovu a znovu prohlašuje, že má být „Obzor“ českému umění tím, čím „Hlas“ politice. Politika z jeho sloupců nebyla vyloučena a vývoj národní myšlenky Šťastného, který již v „Kytce z Moravy“ mluvil o „Rakouské otčině“ a každé zmínce o Čechách se vyhýbal, končí se „Školskými verši Rakouskými“:

„Jak jsi krásná, velevlasti moje,
jak si slavno Rakousko mé dnes . . .

— — — — —
vlasti Rakouská! . . .“ („Hlasy a Ohlasy“).

Nepřekvapuje jeho knížka pro mládež z roku 1895 — „Devatero služeb, návod, jak zvláštním, osvědčeným již způsobem službu nejsv. Srdce Ježíšova podnikati“ — jaký rozdíl od dárku dětem — pohádek Boženy Němcové! A Šťastný píše hymny sdružení křesťanských dělníků (1894) a organizaci selské omladiny (1906), proslovy ke schůzím politických spolků a oslavné básně na papeže a biskupy při každé příležitosti.

Srovnejme počátky obou zmíněných hymen:

Píseň práce.

Zapějme si píseň, bratři,
píseň práce ve sboru,
sdružme se, kdo k sobě patří,
k vítěznému praporu! atd.

Píseň selské omladiny.

Vzhůru vlasti synové,
v jednotu se sdružme,
mysl svou i páže své
k práci, k boji tužme atd.

Již ty ukazují naprostou myšlenkovou prázdnotu. A ani většího množství obrátů nemá, aby mohl měniti. Jsou to slova, pouhá slova, a ani ta nestačí pro rozmanitost.

A srovnejme začátky z několika básní pohrobních:

Za Soukopem: „Tak opouštíte nás druh po druhu . . .“

Za Brandlem: „Tak opouštíte nás druh za druhem . . .“

Za Jirsíkem: „Zas už nový rov se zdvihá . . .“

Za Chmelíčkem: „Nade hrobem novým zas jsme stáli . . .“

Za M. Procházkou: „Odešel jsi, Otče! . . .“

Za kardinálem Schwarzenbergem: „Zemřel pastýř,
církev české hlava . . .“

Vybral jsem namátkou. Po letech tytéž obraty, táž slova, táž nemohoucnost! Šťastný nevěděl, co by řekl. Kupil slova, rýmoval. Bez fantasie, bez hlubokého citu, bez nadšení. I cyrillo-methodějská idea nebyla ničím, co by ho bylo v jeho klidu vzrušilo. Umělecky byla docela neplodná, nezrodilo se z ní jediné dílo, jež by národ mohl přijmouti za své a viděti v něm vzácný poklad. Když Šťastný chtěl napsati velehradskou hymnu, vypůjčil si nápěv od Poláků a do něho dle pokynů Sušilovy „Prosodie“ formoval svoje „Bože, co's ráčil“ . . . Nevěděl, co by řekl, nic v něm nebouřilo, co by si samo prorazilo z nitra cestu. Ani za Sušilem, svým mistrem, v jubilejním roce nedovedl svými dvěma promluvami, vydanými pod titulem „P a m á t c e F r a n t. S u š i l a“ v Brně (1904) poslati nic, než pojmenování jedním „z největších Moravanů, ba Slovanů vůbec“ a několik sentimentálních historek.

Ā jak je prázdný obsahově a to, co má, převzal odjinud, tak je prázdný i formálně. Āni svého stylu neměl: jednou básnil ve stylu Rukopisů, jindy Sušilově či Erbenově, jindy Hálkově a j., ale nikdy nedosáhl lehkosti a prostoty národních písní. Přirozenosti, oddůvodnění v duši u něho není. Básnických obrazů a figur, ať je bře z poesie lidové či umělé, užívá dle pravidel Slovesnosti, a ať je to antithesa či apostrofa, nepůsobí jimi živelně, nýbrž nepřesvědčivě, že to není umělkování. Široký, volný proud epický je mu cizí; vášně, vzbouření pro krutost osudu — to je něco, co jeho veršům stále uniká a co se snaží zachytiti několika natchechranými, ale banálními epithety. Rýmy jeho jsou všední a otřelé a není v nich rozmanitosti; dalo by se spočítat, jak často rýmuje: voje — tvoje — boje, zpěv — řev — hněv, strasti — slasti — vlasti, lidu — klidu, drahá — blaha atd. Těmito slovy a několika jinými, stejně všedními, se vyčerpává jeho slovník; neznamená to, že by nečinil násilí jazyku, naopak, Šťastný, ač žil mezi brusiči, je k řeči nešetrný, přejímá Sušilem utvořená nemožná slova (spásy zároda, hrůza žasná a j.) a přetvořuje jiná (ves svůj oheň a j.) dle své libovůle. Pro něho platí plnou měrou, a to obsahově i formálně, co jedenkrát vytýkal Heydukovi: jediný opěvovaný předmět vede k opakování, dělanosti, banálnosti.

V sedmdesátých letech, v době nového literárního ruchu na Moravě, Šťastný se v Brně činně účastnil práce. Psal i kritiky, málo dnes významné, překládal drobnosti (hlavně náboženské) z polštiny a ruštiny pro Vymazalovu „Slovanskou poesii“, pro nové střední české školy vydal i náboženskou učebnici, a v čí-

tankách slavený básník, působil přitažlivě i na svoje žáky. První ročníky „Obzoru“ jsou plny příspěvků moravské mládeže, Herbenových, Roháčkových, Hudcových, Bílého, Leandra Čecha, Scholze a j. Ale když v době rukopisného boje tito mladí se připojili k hlasatelům pokroku a hledali nové cesty i v umění jako v životě, po kritice Macharova „Confiteoru“ se ho redaktor „Času“ Herben veřejně zřekl. Šťastný šel dále bez dorostu. Mladí spisovatelé kněžští také toužili dále a založili si vlastní časopis („Nový Život“ a j.), s nímž se Šťastný nikdy nesmířil. Často v „Obzoru“ zastával reakci ve vlastním táboře. Na konec měl jeho časopis zajít a udržely jej jen největší oběti. Tehdy, když všechno moravské kněžstvo se spojilo k politickým bojům a Šťastný z velehradského pěvce se stal Tyrtaem nového hnutí, nejen otiskoval v „Obzoru“ hypermoderní práce, ale i uznale se rozepsal o J. Demlovi. Už pozdě, na něho nové umění vlivu nemělo.

V Brně jsme jej potkávali před lety, hladounkého, hezkého, usměvavého, zvadlý květ minula. Ale tehdy v Brně žil Merhaut a psal již Uher. A když na Velehradě mluvil o Sušilovi, přítelkněz, básník, později i Šťastným pochválený, mi řekl: „Tak mluvit — já se za něho stydím. To je básník — to je umění?“

Komentář.

KRITICKÉ VÁNOCE.

Když před měsíci se sešla poslanecká sněmovna, panoval všeobecně dojem, že do konce roku nadejdou ve vnitřní politice nějaké změny. Vláda měla ve lhůtě poměrně krátké vymoci řadu důležitých předloh. Sněmovna byla svolána v poslední chvíli. Několikrát ovšem již docílila vláda Bienerthova, že zrovna z nedostatku času povoleny jí byly nahonem věci, které jinak by byly vyžadovaly dlouhých a velkých debat. Tentokrát však bylo pozorovati dobře, jak nervosní je panstvo v ministerstvech, ačkoli parlament byl bezmála pět měsíců na odpočinku. Zatímni rozpočet, prodloužení provisorního jednacího řádu, choulostivá bankovní předloha, dávající v nebezpečné a ústavně pochybné klausuli Maďarům možnost vynutiti placení hotovými, obchodní smlouva se Srbskem, to byly zřejmě věci vázané na novoroční lhůtu a ty mohla dostati vláda jen, kdyby opírajíc se o spolehlivou většinu prudkým rozběhem rozhodla se celou tuto obtížnou dráhu urazit takřka jedním dechem. Místo toho bylo pozorovati rozpacitost a nejistotu, které předlohy vzíti z repertoáru, aby zbytek tím jistěji zavčas prošel.

Baron Bienerth kromě toho k vůli Němcům pokusil se znova vymoci na Češích aspoň první čtení jazykových a rozhraničovacích předloh a za tím účelem chystal nové smířovací porady ve Vídni. Mezi tím utvořil se na říšské radě jednotný český klub, zajišťující na základě stanov

s majoritním usnešením společný postup všech českých poslanců až na české sociální demokraty. Volba předsedy tohoto klubu byla parlamentní sensací. Mladočeši v poslední chvíli notifikovali ostatním klubům kandidaturu dra. Kramáře, který však dostal sotva hlasy svého klubu a po trojnásobné volbě stal se předsedou dr. Fiedler. Dr. Kramář rozmrzen, nepřijal ani místo v parlamentárce a mezi jeho klubem, vlastně mezi některými nejbližšími jeho stoupenci a ostatními stranami společného klubu panuje dosud značné napětí. Baron Bienertův v rozpočtové debatě pospíšil si kvitovati tuto změnu jako záruku, že nyní bude česká politika umírněnější. Odpovědí bylo mu jednomyslné usnešení českého klubu, že nebudou ve Vídni obeslány žádné smířovačky pod protektorátem vlády a pro přímé vyjednávání s Němci stanoveny určité podmínky a výhrady. Tím byla vládě Bienertově projevována nechuť docela ostentativně a Němci již z toho důvodu české nabídky odmítli. V českém klubu bylo pozorováti poprvé jisté sblížení stran pokud se taktiky týká a v důsledku toho jistá pevnost stanoviska, která se jevila v řeči předsedy dra. Fiedlera za rozpočtové debaty, poslouchané celou sněmovnou a vyznívající v ujištění, že Čechové nechťejí rekonstrukci, při níž by za dvě ministerská křesla byli nuceni vzdáti se svých národních práv a podporovati nezměněný nepřátelský systém.

Tento zmar česko-německých porad nepříznivou atmosférou v parlamentě sesílil. Polské kolo v každodenních schůzích zabývalo se vodocestnou předlohou, na níž trvalo a žádalo veřejně odstoupení ministra financí rytíře Bilińskiego. V pátek 9. prosince prohlásil předseda všepolské frakce v parlamentě posl. Ptas, že nebude hlasovati pro rozpočtové provisorium, nedostane-li se mu závazného ujištění, že v dosavadní finanční politice se nebude pokračovati. Druhého dne povolal k sobě bar. Bienertův předsedu Polského kola dra. Glombinského a tázal se ho, může-li mu zaručiti, že jeho klub celý bude hlasovati pro rozpočet. Odpověď předsedy Polského kola nebyla definitivní, v úterý teprve mělo Polské kolo rozhodnout se, ale dr. Glombinski netajil se tím, že pravděpodobně budou velké absence. Druhého dne, v neděli, odejel baron Bienertův k císaři, jemuž o věcech v parlamentě podal zprávu. V pondělí v poledne sešla se krátká ministerská rada, v níž žádost za odstoupení celého kabinetu byla podepsána a baron Bienertův odejel s ní ihned k panovníkovi. Císař demisi přijal, ale požádal bar. Bienertůva, aby prozatím vedl úřední záležitosti dále. V císařském listě druhého dne ve Wiener-Zeitungu uveřejněném obsaženo bylo rozhodnutí panovníka bez jakéhokoli politického dodatku. Baron Bienertův toliko v soukromých hovorech problašoval, že jeho puvoár platí do Nového roku, záhy se však ukázalo, že tato lhůta se dá natáhnouti dle jeho potřeby, neboť brzo po přijetí demise počítalo se již všeobecně s tím, že baron Bienertův bude pověřen také vytvořením nového kabinetu a počaly dohady o tom, jak bude nový kabinet složen. Co se týká doby, kdy nový kabinet má býti vytvořen, bylo oznámeno, že to bude teprve v polovici ledna.

Vánoce zastihly nás tedy za krise vlády. Je jenom otázka, je-li to také krise systému. Němečtí oficiosové, němečtí poslanci a což nejzajímavější i jednotliví Poláci ujišťují neunavně, že systém zůstane a že Čechům, chtějí-li svými hlasy rozšířiti vládní většinu, bude dovoleno vyslati dva své muže do kabinetu: jednoho parlamentárníka, který by měl důvěru většiny českých klubů jako je dr. Fiedler a jednoho úředníka à la dr. Bráf. Při tom se také ventiluje možnost neaktivování obou krajanských ministerstev, českého a německého, jichž kanceláře sice dosud trvají, ale všechna činnost v nich je suspendována, či lépe řečeno podrobena doзору ministerského předsednictva. Jakožto ministři, kteří odstoupí jsou jmenováni: Wrba, Pop, Ritt, Biliński, Dulemba, Härdtl, Stürgkh, kdežto Weisskirchner, Hochenburger, Georgi by zůstali. Ale také o ministrech Härdtlovi a Stürgkhovi se z jiných stran tvrdí, že rozhodně svůj

úřad podrží. Kdyby tedy takovým způsobem měla býti rekonstrukce kabinetu provedena a snad bar. Bienertů — podle všeobecného ujišťování — zůstal v čele nového kabinetu, nebylo by možno mluvit ani o nejmenší změně systému. Naopak vyloděním dvou neoblíbených polských ministrů nabyl by kabinet potřebné rovnováhy a systém by z celé krise vyšel ještě posílen. V českém táboře není tedy velkých nadějí v příští události, ačkoli první zprávy o demisi Bienertových přijaty byly se zřejmým pocitem radosti v celé české veřejnosti.

Otázka vodocestná zůstane klíčem situace, leč že by Poláci, vidouce, že hlavou zdi neprorazí, spokojili se obětováním Bilińského a nějakým papírovým závazkem jeho eventuelního nástupce. Jakkoli na přímocarost polské politiky není valného spolehu, zdá se nám přece nemožností, aby Polské kolo tak lacino se vzdalo stavby průplavů Koerbrovým zákonem zajištěné. Poláci ohlížejí se proto po spojencích a hlavní propagátor vodních staveb, jeden z nejstarších českých poslanců ryt. Kozłowski zval před rozchodem sněmovny jednotlivé strany na čaj k poradám. Příliš příznivým dojmem tato nová akce polská na nás nepůsobí, neboť vypadá tak, jakoby Poláci chtěli si zavázati Český klub slibováním, že budou pracovati pro změnu systému, Němci s křesťanskými sociály pak ujišťováním, že nechystají nic proti nim, tak jako hned po demisi Bienertových vyslovili ministrpředsedovi plnou důvěru a dokonce očekávání, že bude postaven také v čelo nového kabinetu. Dosavadní vládní většina zůstala tak fakticky pohromadě, zdůraznila, že baron Bienert je také pro futuro nejvhodnějším svým nástupcem a povolila vládě ve stavu demise všechny předlohy, které žádala: hlavně zatímni rozpočet (jen po tři měsíce však) a jednací řád na znemožnění obstrukce na rok. Proti této druhé předloze hlasovali tentokrát skoro všichni čeští poslanci a netroufali si proň vystoupiti ani jeho vlastní členové: dr. Kramář s Udržalem, za to však německý tábor odhlasoval jej, jakoby prutem švihl — doklad, v čí zájmu před rokem bylo jej navrhovati. Bankovní předlohy nebylo možno již projednati, neboť také v německých stranách jsou proti nim námitky. V poslední vteřině však vyhrdlil ministr Biliński na sněmovně aspoň šestinedělní prodloužení dosavadního stavu v bankovních věcech — ovšem jen porušení jednacího řádu tím, že tento návrh přilepen k paragrafu rozpočtového provisoria, jednání to, proti němuž marně čeští poslanci protestovali, protože také sociální demokraté vyšli v této věci vládě vstříc stejně jako při třetím čtení rozpočtu. Vlády Bienertovy tedy není a přece existuje dál. Slibuje si prodloužení života hlavně od případného úspěchu česko-německých vyrovnacích porad, které zabájeny budou hned po Novém roce na sněmu v Praze. Podrobí-li se Češi konečně v Praze německému diktátu, mohou dostati dva ministry ve Vídni jako odměnu a vše ostatní zůstane prý nezměněno; nepodvolí-li se ani tentokrát, pak zůstane vše při starém tím spíše. Tak se ve Vídni posuzuje konečný výsledek vánoční krise.

K. Z. Klíma.

UMĚLECKÁ VÝSTAVA V MOR. OSTRAVĚ.

Pěci „Občanské Besedy“ v Mor. Ostravě uspořádána v „Národním domě“ před svátky vánočními umělecká výstava. Od jiných liší se tím, že má sloužiti vánočnímu nákupu, nicméně umění zde není zatlačeno stranou. Právě naopak, naši umělci vystavili své nejlepší a nejnovější věci. Celé kolekcce nových obrazů vystavují Kalvoda, Frolka, Jaroněk, Lolek. U Kalvody překvapuje jeho přechod z krajinářství k malbám figurálním. Nelze z těchto 10 ukázek vysloviti konečný soud, je-li Kalvoda jako figuralista na stejné výši s krajinářem. Smělosti, barev, grandiosnosti, rasové typičnosti Úprkovi nemá, za to najdeme u nich, co u Úprky není hlavním: vztah k životu. Ku př. Děvče z Týnce, jdoucí z Práce. Její obličej vypravuje nám též o strastech domácích robotnic, jich těžkostech sociálních. Znamení roboty dá se sledovati v jich zdravých a přece unylých, ode-

vzdaných tazích v obličejí. Stejně znamenitý je obraz matičky, jdoucí k úvodu, nebo hlava strýce. Tam, kde Kalvoda chce podat pouze kroj, zůstává slabším, skoro prázdným.

Jaroněk přinesl několik nových aquarelů Bezkydových. Podzim na valašských horách! To nejkrásnější, co příroda může svými barvami docílit. Svěží zeleň trávy na bezkydských návrších a žhoucí červěň žloutnoucích buků i ovocných stromů maličkých statků na valašských pasekách. Jaroněk přímo kouzelně to zachytil. Směle a jistě s vroucím pochopením. Aquarely svou živostí ozářily výstavní místnost a svým uměleckým pojetím upoutaly každého.

Umělecky nejvýše stojí Lolek. Jeho temperové krajinky ze severní Moravy a z Luhačovic jsou poctivou prací uměleckou, které nejsou jen odleskem nálady, ale pilným studiem přírody ať jsou to intimní zákoutí, nebo luka, pokraje lesů, vzduch, zvířata. Zvláště vysoce umělecky stojí jeho »Cesta« a »Les«.

Radost dýše z práce Frolkovy. Frolka roste velmi znatelně. Rostl i roste pod vlivem Úprky, ale ve svých nejnovějších obrazech (Vesničané) je již svůj, našel sebe a to šťastně. Jeho aquarely zachycují kus života slováckého lidu a to pravdivě i působivě.

Práce ostatních vystavujících jsou většinou již známé z dřívějších našich referátů: Bubeníček, Gardavská, Havelka, Jícha, Köhler, Křepčík, Pečinka, Šír, Fr. Úprka, Vorlová-Vlčková, Žizka, Bém, Němec, Jelinek, Panuška, Švábinský. Z domácích pozornost vzbudil V. Pittner svou smělou komposicí svých dvou obrázků (Žátiš, Vesnička).

OSUD NAŠICH UMĚLCŮ

není utěšený. Slaviček zemřel ránou z revolveru, Knüpfer zhynul sebevraždou ve vlnách Adrie. Z Korrespondence Slavičkovy můžeme poznat, že nemoc byla pouze poslední příčinou, proč se chopil sebevražedné zbraně a osud jeho zaviněn byl vším tím, co ho sklíčovalo před jeho nemocí. Naši nejlepší mužové tvořící končí duševní depresí, jejíž výsledkem je sebevražda. Dlužno uvažovati a hledati příčinu, pokud na jich osud působí naše ovzduší, poměry, společnost. Sociální tíseň, těžké počátky absorbují mnoho síly člověka, ale nejhorší zlo našeho života je ta nízkost, závist, podezřívavost, nepřejčnost, radost z nahodilého nezdaru v celém okolí, jež každého našeho lepšího člověka obklopuje, podlamuje ho a vyčerpává veškerou jeho nervovou bytost. Zatím co malost roste do nebezpečné výše a všude je favorisována, utlouká se vše, co roste nad prostřední. Naše kulturní dějiny vykazují celou řadu podobných případů, které nekončí sice tak tragicky, ale stejně nešťastně.

OTÁZKA DIVADELNÍ V MOR. OSTRAVĚ.

V Mor. Ostravě usiluje se vážně o zřízení českého divadla. Divadlo mělo by zde v první řadě svůj účel národně-výchovný. Na Ostravsku — v tom conglomerátu stále fluktuujících vrstev lidových, hledajících po denním zaměstnání oddech zábavu, mělo by stále české divadlo nedocenitelný dosah. Udrží aspoň část našich vrstev lidových, vyrostlých v německých školách, pracujících v německých dílnách a plnicích až dosud německé divadlo, v českém duchu i citění.

Počátek k stálému divadlu učiněn tím, že přízpůsobena divadlu velká dvorana Národního domu a uspořádána čtyřměsíční divadelní sezona podzimní a dvouměsíční jarní. Ředitelstvím pověřen pan Komarov. Letošní sezona trpěla neurčitostí a nejistotou, čemu větší převahu zjednat, zda opravdové tvorbě divadelní, nebo kasovním kusům?

Nedostatek praxe vedl k stálým pokusům, které se nezdařily, byl příčinou častého střídání sil a uvedl celek v nesoulad, který zavinil, že nedocílěno takých výsledků, jakých bylo možno docílit s tím ensemblem,

který byl získán. Nedá se upřít, že divadlo disponovalo řadou dobrých sil, zejména činohra, která byla o mnoho výše, nežli opera. Z činoherních herců páni Urban a Nádhera byli dokonalí, rovněž slč. Kaprová a paní Engelbertová. Dobří byli p. Urbánek a p. Dubský. I ostatní herci a celek vůbec vyhovoval i přísnějším požadavkům. Opera neměla tolik dobrých sil jako činohra. Na stejné výši byli pouze p. Fejfar a paní Marcucciiová vedle ředitele Komarova. Sympaticky v několika rolích vystoupili slč. Procházková a p. Vašíček. Repertoire nebyl ani obsáhlý ani nový, podáno však několik dobrých věcí, které reprezentovaly počátek dosti slušně.

ZRÁDNÝ LIST.

V 24. č. „Noviny“ podařilo se p. F. X. Šaldovi poodhrnouti onu roušku, skrze níž hledícimu dorůstala jeho osobnost obrovských rozměrů. Dávaje p. Jiřímu Karáskovi opět jednu z posledních svých odpovědí, uveřejňuje jeho dopisy, plné zdvořilosti, díky a chvály. Třetím však z 12. května 1905 zbytečně se prozradil. „A ještě dovolu, abych Vám vyjádřil radost z prosy, již jste tiskl před časem ve Zlaté Praze (míněna povídka o Frau Land, hršníci a kajčníci – dodává čtenářům p. Šalda). Dostala se mi teprve nyní do rukou, byl jsem jí fascinován, jejím vzníceným, štědrým lyrismem; a poslední její strany mám za nejlepší, co vytiskla mladá prosa u nás. Nevyjde o sobě?“ Kdož tu nepomyslí na mladíčka, jenž nosí příznivý posudek o svých básních v notesu a za každé příležitosti vytáhne notes, aby sladká ta věc vypadla, byla zvednuta a nahlas přečtena? K. St.

ČESKÝ „SIMPLICISSIMUS“?

Každoročně se chystáme na nový, tentokrát už dokonalý satirický časopis. A každoročně buď couvneme nebo zplodíme nedochůdce. I satire je u nás těžko. Rozesměješ lid, myslíš, že je dobře, – když tu po tobě vystoupí všecek černě oděný realistický kritik, vezme za motto Kostnicki a Bílou Horu, i dokáže ti, že se Čech vůbec nesmí smát, a když, tedy jen protiklerikálním feuilletonům. – Takto už satiry nedojdeme. Leda že bychom se drželi několika zásad: 1. List nebudiž ani mlado – ani staročeský, ani demokratický ani radikální, – nanejvýš realistický! 2. Osoby veřejně činné nutno tepati perem, dodá se však adressát některých, kteří jsou povzneseni na všechny úštěpky. 3. Vlastenectví zakazuje vtip; proto hoditi sůl na Vídeň jen tehdy, když úvodník „Času“ považuje situaci za humoristickou. 4. Ze spolupracovníctví vyloučiti některé, zdánlivě už osvědčené, avšak stranictvím otrávené satiriky; informace ve Vodákových kritikách. K. St.

JEŠTĚ DOPISY.

P. Chalupný uveřejňuje v „Přehledu“ korespondenci redaktorů katolických „Meditací“ pp. Bitnara a Pacovského s výtvarníkem českým Františkem Bílkem. Příběh je stručný. Mámili od Bílka příspěvky, zalepovali mu oči nejponiženějšími a nejoddanějšími listy i fingovanou subskripcí na „Křížovou cestu“, – na konec však, když Bílek přestal sedati na jejich vějíčky, poslali mu účet 114 korun za inserty v „Meditacích“ a „hoťová vydání“, – už bez oddanosti a zbožňování, úsečně a příkře. Nic nového. Jen si myslím, kam dospějeme, počneme-li takto našim výtečníkům lézt na kůži, – nebude-li pak vzácně najíti charakter? K. St.

ANKETA.

Divadelní ankety v „Přehledu“ účastnili se dosud pp. F. X. Šalda, Ot. Theer, Jiří Karásek ze Lvovic, V. Dyk, Ot. Fischer, B. Víková-Kunětická, Miloš Marten, Zd. Nejedlý, Arn. Procházka a K. H. Hilar. Roku 1912 rozhodne se o nové správě Nár. Divadla, i klade se asi v anketu naděje, že připraví příznivý obrat. Zdraví očekávali! Ostatně trest příspěvků ne-

vede ke kladným závěrům. 1. Ve prospěch ne vždy cenných novinek z ciziny zanedbává se produkce domácí, — avšak ta celkem nestojí za mnoho. 2. Chladné odmítnutí správy nestiblo proto dosud žádné původní hry, která by si toho nebyla zasloužila, — kromě produktů od účastníků ankety. 3. Viny (je-li jaká?) nenese — spravedlivě vzato — ani ředitel, ani dramaturg, nýbrž obecnstvo, — rychle sem tedy s lepším publikem! 4. Tyto konsumenty dramatického umění kazí však kritika, — pokud není zastoupena v anketě. Proto

A do kolečka!

K. St.

PRAŽSTÍ METAŘI A LITERÁRNÍ SMETI.

Zase se ozvali v pražských revuích proti naší nadprodukcí překladové a v celku proti vši „paliteratuře“, jež ubíjí zájem čtenářstva pro původní českou tvorbu uměleckou*). „Zvon“ volá i ony korporace, v jejichž obor působnosti zasahá tato otázka (spolek „Máj“, kruh českých spisovatelů, Uměl. Besedu) k zakročení. Stesky ty nejsou novinkou a také vyhasnou bez účinku. Neboť našim kverulantům schází odvaha, vystoupiti otevřeně a se jmény proti těm nakladatelům, kteří odbazují pro obchod všechna hlediska národní i umělecká. Střílejí jen tak do vzduchu a myslí si, že pták sám vletí do rány. Piláti! Odsuzují někoho, ale už si chystají umyvadlo, aby si mohli, kdyby jim některý nakladatel nabídl vydati knihu, umýti ruce.

K. St.

SLEZSKÉ PÍSNĚ

vydané „Spolkem českých bibliofilů“ v Praze r. 1909 jako členská premie v nádherném vydání, budou vydány nyní ve velmi levném, avšak vkusném a uměleky vypraveném vydání lidovém (autorem znovu přehlednutém). „Spolek českých bibliofilů“ doufá, že tak vyhoví četně projeveným přáním a dotazům. Objednávky možno již nyní adresovati Spolku českých bibliofilů (jednatel V. J. Tacheci) v Praze II., Pod Slovany 17.

SOUTĚŽ NA UMĚLECKÝ PLAKÁT

pro krajinskou výstavu severovýchodní Moravy v Příboře r. 1911. Umělecký a reklamní odbor výstavního výboru vypisuje soutěž na umělecký plakát pro tuto výstavu v sice: 200 K, 150 K a 100 K. Prvního návrhu užito bude pro plakát, druhého a třetího případně pro výstavní diplomy. Velikost plakátu 63×95 cm. Text: „Krajinská výstava severovýchodní Moravy v Příboře 1911. Hospodářství. Průmysl a obchod. Národohospodářství. Školství. Umění a Starožitnictví. Hasičství. Kulturní činnost spolková. 12. srpen až 12. září. Vstupné 50 hal.“ — Návrhy zaslány buďtež do 2. ledna 1911 na umělecký a reklamní výbor výstavní v Příboře. Do jury požádání malíři: pp. B. Jaroněk, Jano Köhler, J. Michna a předsedové odboru uměleckého a reklamního: dr. Hrstka a řed. Kožnar.

LISTÁRNA REDAKCE.

Pro nedostatek místa zařadíme pokračování článku prof. Smrčka v příštím čísle. Pro příští číslo máme připraveno vedle jiných článků příspěvek bank. ředitele Jiřího Valenty z Varšavy: „25 let českého bankovníctví“.

*) Bude již potřeba, ročně prováděti revisi našich nakladatelstev. Spočítati, kolik vydalo potřebných a cenných publikací a kolik proti tomu braku. Statistika ta nám otevře oči.

Za redakci odpovídá Otakar Skýpala v Mor. Ostravě. — Tiskem knihtiskárny Birguse a Riedla v Přivoze. — Všeckrá práva vyhrazena.